

**Historian käyttö pronssisoturikiistan innoittamassa keskustelussa Suomen mediassa ja
blogosfäärissä vuosina 2007-2009**

Hannu Vähäkainu

Pro gradu -tutkielma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Kulttuurintuotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Turun yliopisto

Marraskuu 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/ Humanistinen tiedekunta

VÄHÄKAINU, HANNU: Historian käyttö pronssisoturikiistan innoittamassa keskustelussa Suomen mediassa ja blogosfäärissä vuosina 2007–2009

Pro gradu, 63 s.

Kulttuuriperinnön tutkimus

Marraskuu 2020

Pronssisoturikiista oli huhtikuussa 2007 tapahtunut alun perin Viron sisäinen kiista, joka syntyi pronssisoturiksi kutsutun puna-armeijan muistomerkin siirrosta Tallinnan keskustasta sotilashautausmaalle. Patsaan siirto synnytti kiistan etupäässä virolaisten ja vironvenäläisten välillä. Kiistan keskiössä oli kaksi erilaista historiantulkintaa, joihin patsaalle annetut merkitykset pääsääntöisesti kytkeytyivät. Karkeasti ottaen oli kyse siitä, että koettiin patsaan symboloivan miehitystä vai vapautusta.

Omassa tutkimuksessani tarkastelen historian käyttöä kahdessa suomalaisessa valtakunnallisessa mediassa ja blogosfäärissä käydyssä patsaskiistan innoittamassa keskustelussa vuosina 2007–2009. Tutkimuksen primääriaineistona olen käyttänyt *Ylen* sekä *Helsingin Sanomien* aiheeseen liittyntä kirjoittelua ja suomalaisten blogikirjoittajien Johan Bäckmanin, Leena Hietasen, nimimerkki Kullervo Kalervonpojan, Markku Jokisipilän ja Erkki Tuomiojan aiheeseen liittyviä blogikirjoituksia vuosilta 2007–2009.

Tutkimuskysymykseni ovat, miten pronssisoturikiistaa ja laajemmin Viron historiaa käsiteltiin perinteisessä mediassa ja blogosfäärissä, miten tapahtumien aikaista tilannetta Virossa, erityisesti virolaisten ja vironvenäläisten välisiä suhteita käsiteltiin, verrattiinko Viron tapahtumia ja maan historiaa jollakin tavoin Suomen historiaan, pyrittiinkö aiheen käsittelyn yhteydessä käyttämään historiaa joihinkin tarkoitukseen ja minkälaisia eroavaisuuksia oli havaittavissa blogosfäärin ja kahden suomalaisen valtakunnallisen median (*Yleisradio* ja *Helsingin Sanomat*) välillä. Tutkimukseni teoreettisena viitekehystenä ovat historian skeemat, jotka pronssisoturikiistan yhteydessä olivat lähinnä venäläinen ja virolainen historiaskeema.

Tutkimuksen tuloksissa tulee ilmi erityisesti historian moraalinen ja ideologinen käyttö patsaskiistan innoittamassa keskustelussa. Erityisesti blogikirjoituksissa esiintyi historian käyttöä tiettyihin tarkoituksiin, jotka kirjoittajasta riippuen saattoivat olla esim. maahanmuutto - ja monikulttuurisuuskritiikki tai suomalaisten historiallisen syyllisyyden soittaminen, jota voidaan karkeasti ilmaistuna kutsua mm. historialliseksi itseruoskinnaksi. Huomionarvoista on myös se, että tarkastelemissani kahdessa suomalaisessa valtakunnallisessa mediassa ei juurikaan esiintynyt pyrkimyksiä kiistää valtavirtaisia käsityksiä Viron neuvostomiehityksestä ja patsaan merkityksestä miehityksen symbolina. Sen sijaan blogosfäärissä esiintyi neuvostomiehityksen kiistämään pyrkineitä kirjoituksia, joissa mm. Viron neuvostomiehitystä kutsuttiin miehitysmyytiksi ja patsasta vapautuksen symboliksi.

Asiasanat: pronssisoturi, viro, historia, historiakeskustelu, keskustelu, historiaskeemat, media, blogosfääri

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	5
1.1 TUTKIMUSASETELMA.....	7
1.1.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	8
1.1.2 AINEISTON ESITTELY	8
1.2 HISTORIASKEEMAT.....	10
1.2.1 VENÄLÄINEN JA VIROLAINEN HISTORIASKEEMA	10
1.2.2 HISTORIAN KÄYTÖN ULOTTUVUUDET.....	12
1.3 AIEMPAA TUTKIMUSTA	13
2. TAPAUUS PRONSSISOTURI JA SEN TAUSTAT	14
3. SUOMI, VIRO JA PATSASKIISTA	19
3.1 SUOMEN TIEDOTUSVÄLINEET PATSASKIISTAN AIKANA.....	23
3.2 BLOGIEN JA SOSIAALISEN MEDIAN ROOLI	23
3.3 KEITÄ MEDIA PÄÄSTI ÄÄNEEN.....	26
4. PATSAAN SIIRTO JA TALLINNAN MELLAKAT SUOMALAISESSA MEDIASSA	28
4.1 MISTÄ MEDIA UUTISOI ENNEN PATSASKIISTAA	28
4.2 PATSASKIISTA MEDIASSA JA SOSIAALISESSA MEDIASSA.....	29
5. KESKUSTELU VIROSTA KÄRJISTYY SUOMESSA	31
5.1 PRONSSISOTURI.....	31
5.2 VIRON KYLMÄ SOTA	39
5.3 SOFI OKSASEN <i>PUHDISTUS</i> OSANA KESKUSTELUA	41
6. OKSASEN JA PAJUN TEOS OSANA KESKUSTELUA	42
6.1 MIELENOSOITTAJIA JA VASTAMIELENOSOITTAJIA	45
7. YHTEENVETOA JA POHDINTAA	48
LÄHDELUETTELO.....	57

1. Johdanto

Kiinnostukseni pronssisoturikiistaa kohtaan juontaa juurensa oikeastaan jo aikaan ennen kyseistä kiistaa. Olin ollut jo aiemmin kiinnostunut Suomen ja Viron historiasta, erityisesti siitä näkökulmasta, millaisia olivat olleet kahden Venäjän kyljessä eläneen sukulaiskansa kohtalot historian myllerryksissä. Jo ennen vuonna 2007 puhjennutta pronssisoturikiistaa oli Suomessa käyty keskustelua koskien toisen maailmansodan sekä kylmän sodan aikaisia tapahtumia. Kylmän sodan aikaiset asiat nousivat esille mm. ns. suomettuneisuutta koskevan keskustelun yhteydessä, joka 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä oli jonkin verran pinnassa.

Suomettuneisuuskeskustelun yhteydessä väiteltiin jonkin verran mm. ”rähmällään olosta”, jolla tavallisesti tarkoitetaan liiallista myöntymistä Neuvostoliiton intresseihin Suomen sisä- ja ulkopoliitikassa sekä taistolaisuudesta, mutta myös mm. siitä, miten Suomi oli kylmän sodan aikana suhtautunut tuolloin neuvostovallan alla olleeseen eteläiseen naapuriinsa Viroon ja sukulaiskansaansa virolaisiin. Asia nousi esille mm. keväällä 2009 esitetystä Ylen A-talkin Viron historiaan käsittelevässä jaksossa, jossa keskustelijoiden välille syntyi kiistaa siitä, oliko kylmän sodan ajan suomalaisilla oikeaa tietoa tuolloin Neuvostoliittoon kuuluneen Viron tilanteesta.¹ Suomettuneisuuden akateeminen käsittely alkoi jo varsin pian Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen. Esim. historiantutkija Timo Vihavainen käsitteli aihetta jo vuonna 1991 ilmestyneessä teoksessaan *Kansakunta rähmällään – suomettumisen lyhyt historia*. Viron ja Suomen suhteisiin liittyen Vihavainen nosti teoksessaan esiin mm. presidentti Mauno Koiviston pidättäytyväisyyden ottaa kantaa Baltian maiden tilanteeseen tammikuussa 1991, mitä tapahtumien aikainen lehdistö nimitti suomettuneisuudeksi. Koiviston julkista toimintaa Baltian kysymyksessä Vihavainen luonnehti enemmänkin normaaliksi ulkopoliitikaksi, kuin suomettuneisuudeksi. Vihavaisen mukaan Koivistolla ei ollut enää käytettävissään ”suomettuneisuuden mekanismeja”. Itse suomettuneisuuden Vihavainen määritteli 1970-luvun alussa vakiintuneeksi ”uudeksi kansalliseksi tietoisuudeksi”, joka hallitsi sekä sisä-, että ulkopoliittikkaa ja johon kuului myös Suomen historian mukauttaminen osaksi Neuvostoliiton/Venäjän kansallisia myyttejä sekä menneisyyden arvioiminen naapurin näkökulmasta.² Vuonna 2011, eli kymmenisen vuotta Vihavaisen teoksen ilmestymisestä, ilmestyi Esko Salmisen Suomen ja Venäjän neuvostoajan jälkeisiä suhteita käsittelevä teos *Suomettuneisuuden uusin aalto – Suomen haastavat naapurisuhteet 1990–2010*.

¹ Perälä, Reijo: Viron kohtalo kuohuttaa. *Yle.fi*. 27.3.2009.

² Vihavainen 1991, 285–287.

Teoksessa on omistettu kokonainen luku Suomen ja Viron välisille suhteille. Kyseisessä luvussa osoitettiin sekä kritiikkiä, että ymmärrystä Suomen kylmän sodan ajan vaitonaiselle linjalle Viron suhteen sekä pohdittiin, voisiko Viro olla Suomelle avuksi suomettuneisuuden perinnöstä irtautumisessa³

2000-luvun alussa keskusteltiin myös toisen maailmansodan aikaisesta historiasta. Eräissä pääosin yksityishenkilöiden kannanotoissa, joita saattoi lukea mm. lehtien mielipidepalstoilta ja internetin keskustelufoorumeilta esitettiin, että sota Neuvostoliittoa vastaan oli oikeastaan Suomen oma vika ja Suomen olisi pitänyt ”ei tuumaakaan periksi” -linjan sijaan olla myöntyväisempi ja antaa enemmän periksi Neuvostoliiton vaatimuksille sekä muutoinkin pyrkiä luomaan ystävällisempiä suhteita suureen itänaapuriin. Näihin väitteisiin esitettiin toisinaan vasta-argumenttina sitä, että Viro muiden Baltian maiden tavoin valitsi vuonna 1939 myöntymisen Neuvostoliiton vaatimukseen ja tuloksena oli itsenäisyyden menetys. Asiasta on käyty keskustelua mm. Suomi24 - keskustelupalstalla, jossa keskustelu on jatkunut 2020-luvulle saakka. Esimerkiksi kyseisenlaisesta keskustelusta voidaan nostaa anonyymien kirjoittaja Suomi24-palstalla 30.11.2019 aloittama viestiketju otsikolla ”Meillä ei käydä keskustelua siitä”. Ketjun aloitusviestissä spekuloidaan sillä, että jos Suomi olisi neuvotellut sopimuksen Neuvostoliiton kanssa syksyllä 1939, olisi talvisota mahdollisesti voitu välttää. Jo ketjun seuraavassa viestissä huomautetaan, että Baltian maat suostuivat Neuvostoliiton vaatimukseen ja se seurauksena menettivät itsenäisyytensä.⁴ Kyseisessä viestiketjussa tulee hyvin ilmi kaava, jota tuon kaltaiset keskustelut ovat paljolti noudattaneet.

2000-luvun alussa keskusteltiin myös siitä, oliko Suomen kääntyminen länteen Neuvostoliiton hajottua hyvä ratkaisu, vai olisiko pitänyt palata takaisin presidentti Urho Kekkosen ajan itään päin suuntautuneeseen ulkopolitiikkaan, vai olisiko länteen suuntautumista pitänyt entisestäänkin vahvistaa esim. Nato-jäsenyyden muodossa. Näissä puheenvuoroissa saatettiin toisinaan keskustelijan omasta positiosta riippuen esittää etelänaapuri Viron länteen päin suuntautuva ja Venäjään kriittisesti suhtautuva ulkopolitiikka joko hyvänä tai varoittavana esimerkkinä. Esim. Salminen nostaa esiin *Suomettumisen uusin aalto* -teoksessaan Yleisradion toimittaja Matti Laitisen väittämän, jonka mukaan Suomi auttoi Viron puolustusvoimia kehittymään Nato-

³ Salminen 2011, 211–299.

⁴ Anonyymi: Meillä ei käydä keskustelua siitä. *Suomi24.fi*. 30.11.2019.

kelpoiseksi, mutta jäi itse rannalle ruikuttamaan Viron liittyttyä Natoon vuonna 2004 ja Suomen jäätyä sen ulkopuolelle.⁵

Pitkään kytenyt ja keväällä 2007 ilmiliekkeihin leimahtanut pronssisoturikiista sai Suomessa odotetusti aikaan varsin kiivasta keskustelua. Sen lisäksi, että kiista jo itsessään herätti voimakkaita tunteita ja mielipiteitä, asiaan lienee vaikuttanut myös se, että virolaiset ovat suomalaisten läheinen sukulaiskansa, joka itsenäistyi melko samanaikaisesti Suomen kanssa ja jonka itsenäisyyden alkuvaiheisiin liittyi monia sellaisia piirteitä, jotka muistuttivat Suomen itsenäisyyden alkuvaiheita. Toisen maailmansodan ja kylmän sodan aikainen historia Suomessa ja Virossa olivat kuitenkin monella tavoin toisistaan poikkeavia. Tärkein erottava tekijä suomalaisten ja virolaisten historiallisessa kokemuksessa on tietenkin virolaisten kokemus neuvostovallasta, joka taas suomalaisilta puuttuu. Neuvostovallan muistoihin liittyy myös tämän tutkielman aihe, pronssisoturikiista.

1.1 Tutkimusasetelma

Tutkielmani on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tarkastelun kohteena on vuoden 2007 pronssisoturikiistaa sekä laajemminkin Viroa ja sen historiaa koskenut keskustelu Suomen mediassa ja blogosfäärissä. Teoreettisena viitekehyksenä tutkielmassani ovat historian skeemat, joita tässä tutkielmassa ovat pääasiassa venäläinen ja virolainen historiaskeema, jotka olivat vastakkain vuoden 2007 pronssisoturikiistassa. Venäläinen ja virolainen historiaskeema liittyvät pronssisoturikiistaa koskevaan suomalaiseen keskusteluun siten, että suomalaisessa aiheita koskevassa keskustelussa asetuttiin useimmiten jommankumman historiaskeeman taakse. Koska kyseessä oli suomalainen keskustelu ei venäläisen tai virolaisen historiaskeeman taakse asettuminen tarkoittanut kuitenkaan ko. skeemojen puhdasta tai kaavamaista omaksumista, vaan tulkintoihin vaikuttivat myös keskustelijoiden henkilökohtaiset käsitykset. Suomalaiseen keskusteluun liittyi useissa tapauksissa myös Suomen historian vertaaminen Viron historiaan. Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykset sekä käyttämäni aineiston.

⁵ Salminen 2011, 256.

Laitinen, Matti: Suomi auttoi Viroa NATO-kepoiseksi. *Blogit.yle.fi*. 14.1.2007.

1.1.1 Tutkimuskysymykset

Tutkielmani aihe antaa aihetta monenlaisillekin kysymyksille, olen estääkseni tutkielmani tarpeettoman rönsyilyn rajannut tutkimuskysymykset viiteen kysymykseen. Kysymykset joihin pyrin tutkielmassani käyttämäni aineiston perusteella vastaamaan ovat seuraavat:

1. Miten pronssisoturikiistaa ja laajemmin Viron historiaa käsiteltiin perinteisessä mediassa ja blogosfäärissä?
2. Miten tapahtumien aikaista tilannetta Virossa, erityisesti virolaisten ja vironvenäläisten välisiä suhteita käsiteltiin?
3. Verrattiinko Viron tapahtumia ja maan historiaa jollakin tavoin Suomen historiaan?
4. Pyrittiinkö aiheen käsittelyn yhteydessä käyttämään historiaa joihinkin tarkoituksiperiin?
5. Minkälaisia eroavaisuuksia oli havaittavissa blogosfäärin ja kahden suomalaisen valtakunnallisen median (*Yleisradio* ja *Helsingin Sanomat*) välillä?

Edellä mainittujen tutkimuskysymysten lisäksi aion työssäni pohtia myös historian käytön teemaa hieman laajemmin.

1.1.2 Aineiston esittely

Kaikki käyttämäni tutkimusaineisto on peräisin vuosilta 2007–2009, se koostuu sekä media, -että blogiaineistosta. Käyttämäni media-aineisto koostuu *Helsingin Sanomien* digitaalisen julkaisun artikkeleista sekä Ylen julkaisemasta materiaalista jota olen kerännyt *Elävä arkisto* -palvelusta ja *yle.fi/uutiset* -sivustolta. Käyttämäni blogiaineisto on puolestaan peräisin seuraavista blogeista: *Kullervo Kalervonpoika* -blogi, Leena Hietasen *Dissidentti* -blogi, Johan Bäckmanin Pronssisoturi blogi, Markku Jokisipilän blogi, Erkki Tuomiojan blogi sekä Matti Laitisen *Vallan vaiheilla* -blogi. Muista käyttämistäni blogeista poiketen *Kullervo Kalervonpoika* -blogi ei ole yhden omalla

nimellään esiintyvän henkilön blogi, vaan kyseessä on kirjoittajan itsensä mukaan kahdesta saman nimimerkin alla toimivasta kirjoittajasta.⁶

Käyttämäni blogimateriaalin olen valinnut sillä perusteella, että seurasin kirjoittelua kyseisissä blogeissa jo vuosina 2007–2009 pronssisoturikiistan ollessa akuutti. Valitsemieni blogikirjoitusten tekstit olen kopioinut ja tallentanut tietokoneelleni.

Käyttämäni ns. perinteisen median materiaali on hakusanalla ”pronssisoturi” haettua materiaalia *Helsingin Sanomien hs.fi* -sivustolta sekä Ylen *yle.fi* ja *Elävä arkisto* -verkkosivustoilta. Haettu materiaali sisältää sekä teksti-, että video -ja äänimateriaalia. Haettu mediamateriaali sijoittuu vuosille 1995–2009. HS:n ja Ylen lisäksi olen käyttänyt sekundaarisena aineistona myös muita medioita kuten esim. Kokoomuksen *Nykypäivä*-lehteen kytkeytyvää Poliitiikan uutissivusto *Verkkouutisia*.

Koska Johan Bäckmanin *Pronssisoturi* ja Leena Hietasen *Viron kylmä sota* kytkeytyvät voimakkaasti heidän blogikirjoituksiinsa, käytän myös edellä mainittuja teoksia lähdemateriaalina.

Termillä blogosfääri tarkoitetaan blogien kirjoja. Käsite blogosfääri syntyi vuonna 1999 ja vakiintui laajempaan käyttöön vuonna 2002. Termin lopullinen läpimurto tapahtui vuosina 2005–2006.⁷ Blogista voidaan käyttää myös suomalaista termiä verkkopäiväkirja, kyseinen termi esiintyy mm. vuoden 2005 *Mitä Missä Milloin* -kirjan Vuoden sanoja -artikkelissa, jossa verkkopäiväkirjan määritelmä oli: ”Internetin sivuille kirjoitettava julkinen päiväkirja, jollaisia mm. poliitikot ja muut julkisuuden henkilöt pitävät ja iltapäivälehdet siteeraavat”.⁸ Blogosfääriä on siis aiemmin pidetty lähinnä julkisuudenhenkilöiden alustana, eikä niinkään tavallisten ihmisten kanavana. Viron patsaskiistan ollessa ajankohtainen, oli blogosfääristä kuitenkin muodostunut varsin vapaa pelikenttä, jossa monenlaiset ihmiset julkaisivat omia kirjoituksiaan joko omalla nimellään tai erilaisten nimimerkkien takaa. Mm. eräs patsaskiistan ehkä räväkimmistä ja provokatiivisimmista kommentaattoreista, dosentti Johan Bäckman levitti sanomaansa erityisesti juuri blogosfäärissä,

⁶ Kullervo Kalervonpoika: Kirjoittajasta. *Wordpress.com*.

⁷ Suominen et al. 2013, 52.

⁸ Suominen et al. 2013, 37.

tosin hän käytti kanavanaan myös mm. suoratoistopalvelu *YouTubea* sekä perinteistä painettua kirjaformaattia.

1.2 Historiaskeemat

Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä ovat historian skeemat, joita pronssisoturikiistan tapauksessa ovat lähinnä virolainen ja venäläinen historiaskeema. Pyrin tässä luvussa selvittämään skeeman merkitystä sekä virolaisen ja venäläisen historiaskeeman sisältöä.

Vuonna 1992 julkaistu WSOY:n *Nykysuomen sivistyssanakirja* antaa sanalle skeema seuraavat merkitykset: kaava, kaavio. Skeema -sanasta johdetuille sanoille skemaattinen ja skematismi kyseinen sanakirja antaa merkitykset kaavamainen ja kaavamaisuus. Sanan skematisoida sanakirja selittää seuraavasti: ”esittää t. järjestää kaavamaisesti; kaavamaisaa”.⁹ Myöhemmin (2006) julkaistu WSOY:n *Iso sivistyssanakirja* antaa sanalle edellä mainittujen lisäksi merkityksen suunnitelma ja periaate.¹⁰

Psykologiassa skeemalla tarkoitetaan useimmiten mielen sisäistä mallia, joka syntyy kokemuksista ja oppimisesta. Sisäinen malli voi kuvata esim. ihmistä tai mitä tahansa muuta objektia tai asiaa. Skeemoiksi voidaan luokitella mm. erilaiset stereotypiat. Monilla ihmisillä on myös mielen malleja eli skeemoja erilaisista arkisistakin tapahtumista, kuten esim. siitä, miten kaksi ihmistä asioivat ravintolassa.¹¹ Erilaiset skemaattiset mallit liittyvät myös siihen miten historiaa ja historiallisia tapahtumia ymmärretään ja tulkitaan.

1.2.1 Venäläinen ja virolainen historiaskeema

Medeiasta pronssisoturiin -teokseen kuuluvassa Pertti Grönholmin kirjoittamassa artikkelissa Muistomerkkejä ja kolaroivia kertomuksia käsitellään venäläistä ja virolaista historiaskeemaa James Wertschin teorioihin tukeutuen. Artikkelissa venäläinen historiaskeema määritellään tuhon torjumisen skeemaksi ja virolainen selviytymisen ja vapautumisen skeemaksi.

⁹ Nykysuomen sivistyssanakirja 1992, 379.

¹⁰ Koukkunen ym. 2006, 295.

¹¹ Atkinson 1993, 325.

Venäläisen tuhon torjumisen skeeman mukaan ulkopuolinen vihollinen tunkeutuu täysin rauhassa elävän Venäjän alueelle ja lähes tuhoaa sen, mutta suurin ponnistuksin venäläiset onnistuvat torjumaan hyökkääjän. Virolainen selviytymisen ja vapautumisen skeema lähtee puolestaan siitä, että virolaiset joutuvat vieraan kansan alistamiksi ja oman neuvokkaan ja peräänantamattoman toimintansa ansiosta he onnistuvat ilman ulkopuolista tukea lopulta vapautumaan sorron alta.¹²

Wertsch nimittää teoksessaan *Voices of collective remembering* venäläistä torjutun tuhon skeema myös triumfiksi yli muukalaisjoukkojen. Tyypillistä kyseiselle narratiiville on se, että Venäjää tai Neuvostoliittoa tuholla uhanneen muukalaisen toiminnan motiiviksi nähdään lähinnä Venäjään kohdistuva aggressio. Kyseisessä narratiivista ei myöskään nähdä neutraaleja toimijoita, vaan kaikki toimijat, joko ulkomaiset tai kotimaiset nähdään sijoittuvan jommallekummalle puolelle kompromissittoman taistelun rintamalinjoja.¹³ Wertsch ottaa esimerkiksi venäläisestä torjutun tuhon skeemasta mm. 33-vuotiaan venäläisnaisen kirjoituksen, jossa Hitlerin toisen maailmansodan aikainen invaasio Neuvostoliittoon rinnastuu aiemmin historiassa tapahtuneeseen Napoleonin tekemään invaasioon. Kirjoittajaa katsoo molemmissa tapauksissa olleen kyse venäläisen hengen voitosta.¹⁴ Neuvostoliitossa venäläinen torjutun tuhon skeema oli osa maan virallista historiallista narratiivia. Neuvostoliittoon kuuluneessa Virossa virallinen neuvostohistoria kohtasi kuitenkin aktiivista vastustusta monien etnisten virolaisten kannattaessa virallisesta neuvostototuudesta poikkeavia historianäkemyksiä.¹⁵

Pronssisoturikiistan yhteydessä kaksi erilaista historiaskeemaa luonnollisesti vaikuttivat siihen, miten itse patsas ja sen siirto koettiin. Virolaisen skeeman pohjalta patsas edusti muistoa miehityksestä sekä sorrosta ja venäläisen skeeman pohjalta puolestaan voittoa fasismista suuressa isänmaallisessa sodassa, joka venäläisessä historianarratiivissa usein nähdään eräänä Venäjän kansan merkittävimmistä voimannäytteistä. Patsaan siirto saatettiin puolestaan kokea virolaisesta näkökulmasta ikävästä historiasta muistuttavasta monumentista eroon pääsynä ja venäläisestä näkökulmasta suuren isänmaallisen sodan sankarien muiston häpäisynä tai jopa kiittämättömyytenä vapauttajia kohtaan. Skemaattiseen historiantulkintaan liittyy usein myös se,

¹² Grönholm 2010, 99–104.

¹³ Wertsch 2004, 94–95.

¹⁴ Wertsch 2004, 154–158.

¹⁵ Wertsch 2004, 120.

että muisteltaessa omaa historiaa jätetään usein huomiotta sellaisia historian yksityiskohtia, jotka eivät sovi yhteen vallalla olevan skeeman kanssa. Esimerkkinä historiaskeemaan sopimattomien yksityiskohtien häivyttämisestä voidaan esittää mm. Venäjällä edelleenkin voimissaan oleva ajatus, jonka mukaan esim. talvisota ei ollut osa toista maailmansotaa, joka venäläisen narratiiviin mukaan alkoi vasta Saksan hyökättyä Neuvostoliittoon kesällä 1941. Tästä ovat esimerkkinä mm. Vladimir Putinin lausunnot joissa on pyritty kiistämään myös Neuvostoliiton ja natsi-Saksan välisen Molotov-Ribbentrop-sopimuksen merkitys toisen maailmansodan syttymiselle.¹⁶

1.2.2 Historian käytön ulottuvuudet

Yksi tutkielmani kysymyksistä on: pyrittiinkö aiheen käsittelyn yhteydessä käyttämään historiaa joihinkin tarkoitukseen. Erilaiset toimijat voivat käyttää historiaa tarkoituksellisesti riippuen eri tavoin. Historiankäyttöön voidaan liittää ainakin seuraavat alla mainitut ulottuvuudet. Alla olevat esimerkit historian käytön erilaisista ulottuvuuksista ovat peräisin Pertti Grönholmin ja Heino Nyssösen artikkelista *Historian käyttö ennen ja nyt – faktana ja fiktiona*, joka on ilmestynyt aikakauslehti *Kosmopoliksessa* vuonna 2019.¹⁷

Historian eksistentiaalinen ulottuvuus kiinnittyy yhteisöjen sisäisiin ja niiden välisiin kysymyksiin. Eksistentiaalisessa historian käytössä menneisyys rakentuu usein samaistumisen ja erottautumisen pelikentäksi. Historian eksistentiaalinen käyttö on osa yhteisön itseymmärryksen ja identiteetin rakennusta. Esimerkkejä historian eksistentiaalisesta käytöstä ovat mm. erilaiset historialliset muistomerkit, joihin myös Tallinnan pronssipatsas kuuluu.

Historian moraalinen ulottuvuus tarkoittaa menneisyyden näkemistä eettisten ja yhteiskunnallisten ratkaisujen oikeuttajana ja velvoittajana, jolloin historiasta pyritään etsimään vastauksia siihen, mikä on oikein ja väärin ja mitä menneisyydestä tulisi oppia. Historian moraaliseen käyttöön voi liittyä esim. vaatimus menneisyyden vääryyksien korjaamisesta. Historian moraaliseen käyttöön liittyy usein myös menneisyyden näkeminen joko oikeamielisten toimijoiden sankarillisena voittokulkuna tai väärintekijöiden tai epäonnistujien johtamana tragediana.

¹⁶ Hakala, Heikki: Vladimir Putin syyttää EU:ta hävyttömästä valheesta. *Verkkouutiset.fi*. 15.12.2009.

¹⁷ Grönholm & Nyssönen 2019, 17–22.

Historian poliittinen ulottuvuus tarkoittaa poliittisten toimien ja ratkaisujen tekemistä ymmärrettäväksi historiallisen tiedon ja siihen vetoavan argumentaation avulla. Historian poliittiseen käyttöön liittyy myös yhteiskunnallisten tarpeiden ja puutteiden osoittaminen historiaa käyttäen. Historiaa poliittisesti käyttäen voidaan myös pyrkiä legitimoimaan erilaisin vallankäytöllisiä ja yhteiskunnallisia käytäntöjä. Historian poliittisella käytöllä voidaan myös etsiä vastauksia siihen, mitä pitäisi tehdä ja mitä ei pitäisi tehdä ja ketkä ovat oikeassa ja ketkä väärässä.

Historian ideologinen ulottuvuus tarkoittaa historian käyttöä omien ideologisten teesien ja dogmien vahvistamiseen sekä kilpailevien ideologioiden kyseenalaistamiseen. Tyypillisiä kysymyksiä, joihin ideologisella historiankäytöllä pyritään vastaamaan ovat: mikä on totuus ja mikä on menneisyyden tulevaisuuden ja nykyisyyden välinen suhde. Ideologia määrittelee tavan, jolla menneisyyttä tulee oikeaoppisesti tulkita.

1.3 Aiempaa tutkimusta

Pronssisoturikiistaa on käyttänyt pro gradu -tutkielman aiheena aiemmin mm. Johanna Eskelinen, jonka ”*Asian ydinhän ei ole pronssisoturissa*” -otsikolla julkaistu gradu valmistui vuonna 2017. Gradussa tarkasteltiin pronssisoturin Virossa saamia merkityksiä. Gradun päätutkimuskysymykset olivat: millaisin diskurssein patsaskiistaa merkityksellistettiin ja millaisia merkityksiä virolaisuudelle aineistossa annettiin. Lähdemateriaalina käytettiin virolaisessa *Postimees* -lehdessä 24.4–1.6.2007 julkaistuja yhteiskunnallisten vaikuttajien kirjoittamia kolumneja. Päätutkimuskysymysten lisäksi tutkielmassa tarkasteltiin myös alakysymyksiä kuten kuinka kiistaa merkityksellistettiin eri diskursseissa, ketkä olivat kiistan toimijoita ja millaisista positioista käsin osapuolet toimivat eri diskursseissa, mitä ja keitä virolaisuuteen sisällytetään sekä mitä virolaisuudesta suljetaan pois.¹⁸

Pronssisoturikiistaa on sivuttu myös muissa, kuin varsinaisesti Viroa ja virolaisia käsittelevissä graduissa. Esim. Niina Lisakkilan vuonna 2016 julkaistussa voitonpäivän juhlintaa Venäjällä Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen käsittelevää gradussa käydään pronssipatsaskiista läpi Viron suhdetta voitonpäivään käsittelevässä luvussa.¹⁹

¹⁸ Eskelinen 2017, 26–27.

¹⁹ Lisakkila 2017, 67–68.

Suomalaisista tutkijoista pronssisoturikiistaa ovat käsitelleet mm. Pertti Grönholm ja Seppo Zetterberg. Grönholm käsittelee patsaskiistaa mm. vuonna 2011 julkaistun *Medeiasta pronssisoturiin* -teoksen artikkelissa *Muistomerkkejä ja kolaroivia kertomuksia* ja Zetterberg puolestaan vuonna 2007 julkaistussa teoksessaan *Viron historia*, joka on käännetty myös vironkielille, teoksesta on tehty myös vuonna 2017 julkaistu päivitetty laitos *Uusi Viron historia*.

Virolaisista tutkijoista pronssisoturikiistaa ovat käsitelleet mm. Peeter Kaasik ja Marek Tamm, joka on käsitellyt patsaskiistan teemoja mm. vuonna 2012 ilmestyneessä *Monumentaalne ajalugu. Esseid Eesti ajalookultuurist* -teoksessa. Peeter Kaasik on puolestaan käsitellyt pronssisoturia jo ennen patsaskiistaa virolaisessa *Akadeemia* -lehdessä vuonna 2006 julkaistussa *Tallinnas Tõnismäel asuv punaarmeelaste ühishaud ja mälestusmärk* -artikkelissa. Kaasik on myös yhdessä Jaak ja Rita Valgen kanssa toimittanut vuonna 2020 ilmestyneen Viron monumentteja käsittelevän teoksen *Monumendid ja võim*.

Omassa tutkielmassani olen hyödyntänyt Grönholmin *Muistomerkkejä ja kolaroivia kertomuksia* artikkelia, Kaasikin *Tõnismäel asuv punaarmeelaste ühishaud ja mälestusmärk* -artikkelia sekä Tammen *Monumentaalne ajalugu* -teosta.

2. Tapaus pronssisoturi ja sen taustat

Pronssisoturi-patsaan alkuperäinen sijaintipaikka oli Tallinnan keskustan alueella sijaitseva Tõnismägi, jonne oli myös haudattu kymmenkunta vuoden 1944 taisteluissa kaatunutta puna-armeijan sotilasta. Paikalle haudatut vainajat oli alun perin siirretty Tõnismäelle muualla sijaitsevista sotilashaudoista. Tõnismäelle haudatuista vainajista ja heidän henkilöisyydestään on erityisesti ennen paikalla suoritettuja arkeologisia kaivauksia ollut saatavilla epäselvää ja ristiriitaistakin tietoa. Erityisesti suullisen perimätiedon piirissä on elänyt erilaisia väittämiä vainajiin liittyen. Erään kansanperinteessä eläneen tarinan mukaan paikalle olisi haudattu kolme viinavarkauden vuoksi teloitettua punasotilasta, myös Tõnismäelle haudatun Jelena Varsavskajan kuolemasta on olemassa virallisesta neuvostoliittolaisesta kertomuksesta poikkeavaa

perimätietoa.²⁰ Pronssisoturi oli ensimmäinen Viroon pystytetty neuvostomuistomerkki, teoksen suunnittelijoina ja toteuttajina toimivat arkkitehti Arnold Alas ja kuvanveistäjä Enn Roos.²¹

Peeter Kaasikin mukaan puna-armeijan muistopatsaat voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan joita ovat: suuren isänmaallisen sodan voittoa symbolisoivat monumentit, jonkun tietyn kaupungin tai alueen ”vapauttamisen” muistoksi pystytetyt monumentit ja kaatuneiden punasotilaiden joukkohaudoille pystytetyt monumentit. Tallinnan pronssisoturin virallinen tarkoitus oli kuvata Viron kansan isänmaallista nousua ja taistelua fasistista saksalaista valloittajaa vastaan sekä neuvostokansojen ystävyyttä.²²

Tönismäellä, joka toukokuussa 1945 nimettiin Vapauttajien aukioksi oli aiemmin sijainnut puurakenteinen, punatähdellä koristettu ja siniseksi maalattu pyramidin muotoinen Neuvostoliiton sotamuistomerkki. Toukokuussa 1946 kaksi virolaista koulutyttöä Aili Jõgi (ent. Jürgenson) ja Ageeda Paavel räjäyttivät alkuperäisen muistomerkin, motiivina teolle oli kosto Neuvostoliiton suorittamasta Viron ensimmäisen tasavallan aikaisten muistomerkkien tuhoamisesta. Rangaistuksena teostaan Jõgi ja Paavel joutuivat vuosikausiksi pakkotyöleirille. Viron uudelleenitsenäistymisen jälkeen Jõgi ja Paavel palkittiin Kotkaristin ritarikunnan arvomitalilla taistelusta neuvostohallintoa vastaan. Aili Jõgi on myöhemmin kommentoinut tekoaan toteamalla: ”kuinka pitkään meidän olisi pitänyt katsella punatähteä, joka oli venäläisten ryövärien symboli, samanaikaisesti omia patsaitamme tuhottiin. Päätimme, että Virossa riehuvien olisi hyvä nähdä myös oman patsaansa tuhoutuvan”.²³

Jõen ja Paavelin teko on mahdollista tulkita, niin ironiselta kuin se kuulostaakin, lähtölaukaukseksi Pronssisoturin pystyttämiseksi. Patsaskiistan aikana voimakkaasti esiin noussut oikeussosiologian dosentti Johan Bäckman on sävyltään varsin provokatiivisessa pamflettiteoksessaan *Pronssisoturi – Viron patsaskiistan taustat ja sisältö* antanut tukensa kyseiselle tulkinnalle toteamalla mm. seuraavaa: ”Pronssisoturi-patsaan varsinainen arkkitehti taisi olla Aili Jürgensson, joka oli

²⁰ Kaasik 2006, 1906.

²¹ Tamm 2012, 104.

²² Kaasik 2006, 1911–1913.

²³ Kaasik 2006, 1914–1915.

Kirkkala, Antti: Kun kaksi koulutyttöä räjäytti Neuvostoliiton monumentin, *Verkkouutiset.fi*. 13.5.2019.

räjäyttänyt alkuperäisen hautamuistomerkin keväällä 1946. Kun teinitytön pommitempaus johti sarjaan räjähdyksiä muuallakin Virossa, uudesta muistomerkistä haluttiin rauhantahtoinen. Suunnittelukilpailun voittajaksi Tallinnan kaupunki valitsi arkkitehti Arnold Alasin ja kuvanveistäjä Enn Roosin teoksen *Sureva soturi*.²⁴ Kyseistä tulkintaa vastaan puhuu kuitenkin se, että suunnitelmat monumentin pystyttämistä Tõnismäelle oli aloitettu jo ennen alkuperäisen puisen muistomerkin tuhoamista.²⁵

Pronssisoturin pystytys sijoittui ajankohtaan, jolloin Virossa suoritettiin toisen maailmansodan jälkeistä jälleenrakennustyötä, johon liittyi myös neuvostososialistisen symboliikan esilletuomista. Esim. helmikuussa 1945 eli noin kaksi vuotta ennen pronssipatsaan pystyttämistä, antoi Viron sosialistisen neuvostotasavallan kansankomissaarien neuvosto määräyksen sosialistisen taistelun sankarien kunniataulujen esillepanosta.²⁶ Pronssisoturin pystyttämivuonna 1947 järjestettiin Tallinnassa kesäkuun 28:ntena ja 29:ntenä päivänä laulujuhlat, jotka kyseisenä ajankohtana olivat niinkään sosialistisella symboliikalla kuorrutetut.²⁷

Pronssisoturin mallina toimineesta henkilöstä on esitetty erilaisia spekulatioita. Eräs varsin yleinen väite on se, että patsaan mallina olisi ollut virolainen painin kaksinkertainen olympiamitalisti Kristjan Palusalu, tosin muitakin kandidaatteja pronssipatsaan alkuperäiseksi malliksi on esitetty, mm. painija Helmut Puuria. Patsaan valmistaneen kuvanveistäjä Enn Roosin väitetään itse kertoneen 1960-luvun alussa Puurin toimineen mallina. Roos on myös todennut käyttäneensä patsaan mallina useampaakin Puna-armeijan taistelijaa. Myös moukarinheitäjä Helmut Pormeisteria on esitetty pronssisoturin malliksi.²⁸

Helsingin Sanomat esitti 13.5.2007 päivätyssä artikkelissaan, että Palusalun rooli patsaan alkuperäisenä mallina olisi varmistunut. Lehti perusti väitteensä Kristjan Palusalun tyttären Helle Palusalun kertomukseen. Helle Palusalu totesi *Helsingin Sanomille* mm. seuraavaa: "Voitonpäivä ei

²⁴ Bäckman 2008, 16.

²⁵ Kaasik 2006, 1907–1908.

²⁶ Viron sosialistisen neuvostotasavallan kansankomissaarien neuvosto: Sotsialistliku võistluse võitjate autahvlite väljapanemisest. 21.2.1945.

²⁷ XII Laulujuhlien Tallinnan järjestävä komissio: XII Üldlalupeo eelsest sotsialistlikust võistlusest. 4.3.1947.

²⁸ Kaasik 2006, 1910–1911.

ollut silloin mikään suuri juhla, hallituksen edustajat veivät patsaalle kukkia. Isä sanoi, että kunpa tietäisivät, että vievät kukkia hänelle."²⁹ Neuvosto-Virosta heinäkuussa 1941 pakkotyöhön Kotlakseen lähetetty Palusalu oli aiemmin yrittänyt pakoa, joka kuitenkin oli epäonnistunut. Pakoyrityksestään Palusalu ja hänen toverinsa saivat kuolemantuomion, jota ei kuitenkaan pantu täytäntöön, vaan hän joutui puna-armeijan rangaistuspataljoonaan Suomen vastaiselle rintamalle, missä hän antautui suomalaisille lokakuussa 1941. Palusalu toimitettiin Mikkelin päämajan kautta Helsingin Katajanokan vankilaan, josta hänet luovutettiin tuolloin Saksan miehittämään Viroon tammikuussa 1942. Neuvostoliiton uudelleenvalloittua Viron, joutui Palusalu puoleksitoista vuodeksi vankeuteen, syy miksi hän pääsi vapaaksi ja vältti karkotuksen Siperiaan, on jäänyt arvoitukseksi.³⁰ Palusalun taustat tuntien onkin varsin mielenkiintoista, miksi juuri hänet olisi valittu puna-armeijan muistomerkin malliksi. Mikäli Palusalu todella toimi patsaan mallina, on mielenkiintoinen yksityiskohta myös se, että neuvostovallan kannalta epäedullisen henkilön käyttö Puna-armeijaa glorifioivan monumentin mallina ei aiheuttanut minkäänlaisia vaikeuksia Enn Roosin myöhemmälle urakehitykselle.³¹

Pronssisoturi pystytettiin alkuperäiselle paikalleen vuonna 1947, josta se vuonna 2007 siirrettiin nykyiselle paikalleen. Kiistan aiheuttanut siirto tapahtui siis 60 vuotta patsaan pystyttämisen jälkeen. Neuvostoaikana patsaan edessä paloi vuonna 1964 sytytetty ikuinen tuli, joka sammutettiin Viron vuonna 1991 tapahtuneen uudelleenitsenäistymisen jälkeen. Myös patsaan taustassa olleet muistolaatat vaihdettiin. Neuvostoaikana patsaan edusta toimi erilaisten muistorituaalinen näyttämönä esim. Tallinnan vapauttamisen vuosipäivänä, voitonpäivänä ja puna-armeijan vuosipäivänä. Viron uudelleenitsenäistymisen jälkeen patsas oli pitkän aikaa lähes unohdetussa asemassa, kunnes sen siirto ja sitä edeltäneet tapahtumat nostivat sen jälleen huomion keskipisteeseen.³²

Pronssisoturin siirto tapahtui huhtikuussa 2007. Viron venäläisvähemmistö protestoi voimakkaasti siirtoa vastaan ja tapaus johtikin kaksi yötä kestäneisiin mellakoihin, jotka johtivat yhden ihmisen

²⁹ Hakala, Pekka: Painija Palusalu varmistui viron Pronssisotilaan malliksi. *Hs.fi*. 13.5.2007.

³⁰ Hakala, Pekka: Puna-armeijasta paennut Kristjan antautui Toivolle. *Hs.fi*. 13.5.2007.

³¹ Kaasik, Peeter: Tallinnas Tõnismäel asuv punaarmeelaste ühishaud ja mälestusmärk. *Akadeemia*. Nr. 9. 2006.

³² Grönholm, Pertti: Pronssisoturi symboloi toisille miehitystä, toisille vapautusta. *Ts.fi*. 28.1.2007. Tamm 2012, 105–114.

menehtymiseen, lukuisiin loukkaantumisiin sekä aineellisiin vahinkoihin.³³ Patsaan siirto aiheutti ongelmia myös Viron ja Venäjän välisiin suhteisiin. Toukokuun kahdeksantena päivänä 2007 järjestettiin patsaan uudella sijaintipaikalla Tallinnan sotilashautausmaalla muistotilaisuus, jossa Viron hallituksen edustajat laskivat seppeleen patsaan juurelle.³⁴ Patsaan alkuperäisellä paikalla Tõnismäellä järjestettiin patsaan siirron jälkeen arkeologiset kaivaukset, jossa paikalle haudatut vainajat kaivettiin esiin ja tunnistettiin sekä lähetettiin joko Tallinnan sotilashautausmaalle tai kotiseuduilleen uudelleen haudattaviksi.³⁵

Vuoden 2007 pronssisoturikiista ei ole ollut kuitenkaan ainoa patsaan siirrosta syntynyt kiista Virossa. Esim. vuonna 2004, eli kolme vuotta ennen pronssisoturikiistaa, syntyi länsivirolaisessa Lihulan kaupungissa kiista kaupungin hautausmaalle pystytetyn SS-univormuista virolaissotilasta esittävästä muistomerkistä.³⁶ Patsaan pelättiin aiheuttavan kaupungille imagohaittaa sekä luovan vääränlaisia mielikuvia Virosta ja virolaisista. Patsaan pystyttämistä vastustivat sekä Viron tuolloinen hallitus, että Euroopan turvallisuus ja yhteistyöjärjestö ETYJ sekä Venäjän ulkoministeriö. Patsas, joka oli ehtinyt seistä paikallaan ainoastaan kuukauden ajan päätettiin siirtää pois yleisön nähtäviltä ja Pronssisoturin tavoin, myös tämän patsaan siirto suoritettiin yöllisenä mellakkapoliisin turvaamana operaationa. Vuonna 2019 teki konservatiivista EKRE-puoluetta edustanut Meelis Malk aloitteen Pohjois-Virossa, Raen kunnassa museossa säilytetyn patsaan siirtämisestä takaisin alkuperäiselle paikalleen ja mm. museonjohtaja Johannes Tõrsi ilmoitti vastustavansa hanketta.³⁷ Paheksuntansa hanketta kohtaan osoitti myös venäläinen englanninkielinen internetjulkaisu *Russia today* eli RT, joka 10.7.2019 päivätyssä artikkelissaan nimitti patsaanpalautushanketta ”loukkaukseksi kaikkia niitä kohtaan, jotka taistelivat natsseja vastaan”.³⁸ Suomalainen kansallissosialistiseksi tai uusnatsistiseksi luonnehdittava verkkojulkaisu

³³ Grönholm 2010, 82.

³⁴ Alenius, Arsi: Pronssisoturi poiki kiistan Viron ja Venäjän välille. *Yle.fi*. 5.7.2011.

³⁵ Pronssisoturin vanhalta paikalta löytyi hauta. *Yle.fi*. 30.4.2007.

³⁶ Tamm 2012, 116.

³⁷ Rimaila, Elisa: Viron Ekre-puolueen kuntapoliitikko haluaa palauttaa paikalleen 15 vuotta sitten kiistaa aiheuttaneen SS-patsaan. *Hs.fi*. 9.7.2019.

³⁸ ”Insult to all who fought Nazis” Russia blasts Estonia for plans to restore SS soldier monument. *Rt.com*. 10.7.2019.

Kansallinen vastarinta paheksui puolestaan RT:n artikkelia 11.7.2019 julkaistussa artikkelissaan, joka oli otsikoitu: ”Venäjä inisee, koska Viro haluaa muistaa kaatuneita SS-vapaaehtoisia”.³⁹

Pronssisoturin historiallinen tausta liittyy Viron vuonna 1944 alkaneeseen toiseen neuvostomiehitykseen, jossa maan ensimmäisen neuvostomiehityksen jälkeen vallanneen natsi-Saksan joukot vetäytyivät etenevien neuvostojoukkojen tieltä. Saksalaismiehityksen ja toisen neuvostomiehityksen väliin sijoittui pari päivää kestänyt harmaa jakso, jolloin saksalaisjoukot olivat poistuneet Manner-Virosta, mutta neuvostojoukot eivät olleet vielä Tallinnassa asti. Kun saksalaisjoukot olivat poistuneet Tallinasta laskettiin syyskuun 20. päivänä Toompean Pikk Hermannin tornissa liehunut hakaristilippu alas ja tilalle nostettiin Viron sinimustavalkoinen kansallislippu, joka puolestaan laskettiin alas ja vaihdettiin Neuvostoliiton punalippuun syyskuun 22. päivänä neuvostojoukkojen saavuttua Tallinnaan.⁴⁰ Se, että neuvostojoukot saapuivat saksalaisten jo hylkäämään Tallinnaan, lyö hieman säröjä neuvostohistorian viralliseen narratiiviin, jonka mukaan puna-armeija nimenomaisesti vapautti Tallinnan saksalaisten fasistimiehittäjien käsistä.

3. Suomi, Viro ja patsaskiista

Viro sijaitsee Suomen etelänaapurissa ja myös läheinen kielisukulaisuus sekä eräät samankaltaisuudet kansallisessa historiallisessa kokemuksessa yhdistävät suomalaisia ja virolaisia toisiinsa. Tästä johtuen on ymmärrettävää, että kevään 2007 tapahtumat herättivät melko runsasta huomiota Suomessa. Tapahtumat nousivat uutisotsikoihin sekä TV:n ja radion uutislähetysten aiheiksi. Asia herätti myös paljon keskustelua sekä asiantuntijatasolla että tavallisen kansan keskuudessa.

Suomen ja Viron suhteet perustuvat kielisukulaisuuden, läheisen maantieteellisen sijainnin sekä maista itsestään johtumattomien maailmanhistorian tapahtumien lisäksi myös historialliseen maiden välisten suhteiden aktiiviseen rakentamiseen. Suomen ja Viron välisten suhteiden rakentamisen historian voidaan katsoa juontavan jo maiden itsenäistymistä edeltävään aikaan.

³⁹ Venäjä inisee, koska Viro haluaa muistaa kaatuneita SS-vapaaehtoisia. *Vastarinta.com*. 11.7.2019.

⁴⁰ Zetterberg 2017, 271.

Suomi, joka toisin kuin Venäjän valtakuntaan kiinteästi kuulunut Viro, oli autonominen alue pystyi esimerkiksi tarjoamaan suojaa virolaisille poliittisille pakolaisille, joiden joukossa oli mm. tuleva valtionpäämies Konstantin Päts.⁴¹

Varsin pian Suomen ja Viron itsenäistymisen jälkeen, vuonna 1919 syntyi pyrkimys yhteistyöhön niin sanottujen reunavaltioiden, eli Venäjältä itsenäistyneiden Suomen, Viron, Latvian, liettuan ja Puolan kesken. Asialistalle oli mm. kysymys sotilaallisesta liittoutumisesta. Vuonna 1920 Helsingissä pidetyssä konferenssissa Viron pääministeri Jaan Tõnison esitteli suunnitelman kaikki reunavaltiot käsittävästä sotilasliitosta, joka olisi suunnattu sekä Neuvosto-Venäjän, että Saksan muodostamaa uhkaa vastaan. Puolan ja Liettuan suhteiden kärjistyminen vei kuitenkin pohjan kaavaillun liiton toteutumiselta. Tämä sai Viron kaavailemaan liittoa Latvian, Puolan ja Suomen kanssa. Suomen poliittinen johto ilmoitti tukevansa liittoa, mutta totesi, että eduskunta ei vasemmiston vastustuksen vuoksi tulisi sitä ratifioimaan. Myös Suomen sotilasjohto vastusti liittoa.⁴² Tämän lisäksi Suomen, Puolan ja Baltian maiden välisen liittoutumissuunnitelman rinnalla oli pyrkimyksiä kahdenkeskeisiin liittoihin. Suomi suhtautui pidättyväisesti liittosuhteiden muodostamiseen Viron kanssa. Tämä perustui siihen, että Suomi katsoi maantieteellisen asemansa olevan eteläisiä naapureitaan turvatumpi. Tämän lisäksi Suomi pyrki asemoimaan itsensä osaksi pohjoismaita ja välttämään leimaantumisen neljänneksi Baltian maaksi. Suomen ja Viron välille virisi kuitenkin viralliseen sopimukseen perustumaton sotilaallinen yhteistyö Suomenlahden sulkemisesta tarvittaessa molempien maiden rannikkotyökistön tulen avulla. Suomen ja Viron välinen suunnitelma sai siunauksensa vuonna 1931 tapahtuneessa Suomen presidentti P. E. Svinhufvudin ja Viron *riigivanem* Konstantin Pätsin tapaamisessa Naantalin Kultarannassa.⁴³ Konstantin Pätsin Viron ja Suomen suhteita koskevat suunnitelmat sisälsivät jo vuonna 1918 ajatuksen Suomen ja Viron välisestä valtioliitosta, myös Suomen valtionhoitaja Svinhufvud kehitteli ajatusta valtioliitosta.⁴⁴ Päts ei luopunut valtioliittoajatuksestaan vielä ensimmäisen neuvostomiehityksen kynnykselläkään. Heinäkuun lopulla 1940 hän laati kotitilallaan Kloostrimetsassa muistion Suomen ja Viron välisestä valtioliitosta, joka olisi toteutettu suursodan

⁴¹ Zetterberg 2020, 12–23.

⁴² Zetterberg 2017, 226–228.

⁴³ Zetterberg 2017, 228–230.

⁴⁴ Zetterberg 2020, 41–48.

päättymisen jälkeen. Tämä tapahtui vain vähän ennen Pätsin kyyditsemistä Venäjälle ja Viron liittämistä Neuvostoliittoon.⁴⁵

Suomen ja Viron tiet erkanivat vuonna 1939 Molotov-Ribbentrop sopimuksen seurauksena tapahtuneiden Neuvostoliiton esittämien aluevaatimusten jälkeen. Toisin kuin Suomi, suostuivat Baltian maat luovuttamaan alueitaan Neuvostoliiton tukikohdiksi. Viron kohdalla seurauksena oli neuvostojoukkojen tulo maahan ja lopulta maan liittäminen Neuvostoliittoon elokuussa 1940.⁴⁶ Neuvostomiehitystä seurasi kesällä 1941 saksalaismiehitys, operaatio Barbarossa mukaisesti kohti itää etenevien saksalaisjoukkojen työnnettyä neuvostojoukot pois Baltiasta ja otettua aiemmin Neuvostoliiton miehittämät maat haltuunsa. Neuvostovalta palasi Viroon syksyllä 1941 puna-armeijan vallattua maan uudelleen.⁴⁷ Toisen maailmansodan jälkeisessä tilanteessa Viro oli menettänyt itsenäisyytensä ja Suomi raskaita tappiota kärsien onnistunut säilyttämään asemansa itsenäisenä kansakuntana. Suomen viralliseksi ulkopoliittiseksi linjaksi muodostui sotien jälkeen hyvien suhteiden ylläpito Neuvostoliiton suuntaan. Tämä perustui näkemykseen, jonka mukaan Neuvostoliitto oli aggressiivinen suurvalta, jonka ärsyttäminen voisi vaarantaa Suomen itsenäisyyden.⁴⁸ Suomi joutui sodanjälkeisinä vuosikymmeninä myötäilemään Neuvostoliiton näkemyksiä ja näin ollen hyväksymään Baltian maat *de facto* osaksi Neuvostoliittoa. Yhteyksiä Viroon ja virolaisiin pyrittiin kuitenkin pitämään, esim. presidentti Kekkonen pyrki 1960-luvulla lisäämään suomalaisvirolaista kanssakäymistä, tähän liittyy mm. hänen 1964 tekemänsä epävirallinen Viron-vierailu. Yhteydenpito suomalaisten ja virolaisten välillä kuitenkin heikkeni radikaalisti 1970-luvulle tultaessa.⁴⁹

Vuonna 1988 alkoivat Viron tapahtumat saada Suomessa aiempaa enemmän julkisuutta. Myös kansalaisten kiinnostus ja myötätunto virolaisten uudelleenitsenäistymispyrkimyksiä kohtaan kasvoi ja vuoden 1988 aikana perustettiin useita Viroa tukevia järjestöjä.⁵⁰ Suomen valtiotason

⁴⁵ Zetterberg 2020, 261–272.

⁴⁶ Zetterberg 2017, 257–264.

⁴⁷ Zetterberg 2017, 267–272.

⁴⁸ Rausmaa 2013, 16.

⁴⁹ Rausmaa 2013, 20–22.

⁵⁰ Rausmaa 2013, 34.

tuki Virolle alkoi vuonna 1989 opetusministeriön Tuglas-seuran kautta tapahtuvana yhteistyönä, jota virallisesti esitettiin kulttuuriyhteistyönä.⁵¹

Viron uudelleenitsenäistyminen tapahtui 20.8.1991. Suomi päätyi uudessa tilanteessa toteamaan, että itsenäisyys oli tunnustettu jo vuonna 1920, eikä Suomi milloinkaan ollut *de jure* tunnustanut maan liittämistä Neuvostoliittoon. Näin ollen uutta tunnustusta ei tarvittu, vaan vanha julistus voitiin ottaa uudelleen käyttöön. Huomionarvoista on myös se, että Viron uudelleenitsenäistymisen aikoihin Suomen Tuglas-seuran toimisto ja siellä sijainnut Viron kulttuuripiste toimivat viiden päivän ajan Viron ulkoministeriön johtokeskuksena.⁵²

Viron ja Suomen kansojen välillä voidaan katsoa vallinneen pääosin ystävällismieliset välit. Pronssisoturikiista synnyttämä keskustelu Suomessa toi suomalaisten ja virolaisten välille aiempaa voimakkaampia säröjä, jotka tulivat ilmi erityisesti Johan Bäckmanin ja Leena Hietasen aihetta käsittelevissä ulostuloissa. Kumpikaan edellä mainituista ei kuitenkaan tunnustautunut suoranaiseksi vironvihaajaksi. Kun TV1:n A-talkin juontaja kysyi maaliskuussa 2009 esitetystä Viron historiaa käsittelevässä lähetyksessä sekä Bäckmanilta, että Hietaselta, ovatko he Viron ystäviä, vastasi Bäckman olevansa viron ystävä ja ”estofiili”, minkä hän kertoi maininneensa myös Viron ykköskanavan haastattelussa. Hietanen puolestaan totesi olleensa Viron ystävä, mutta tulleensa myös hyvin kriittiseksi Viron suhteen.⁵³ Tosin suomalainen Viroa koskeva keskustelu ei aiemminkaan ollut täysin särötöntä. Keskustelun Viron uudelleen itsenäistymisestä ollessa ajankohtainen, julkaistiin SKPy:n *Tiedonantaja* -lehdessä kirjoituksia, jossa monien muiden puoluelehtien linjoista poiketen suhtauduttiin Viron irrottautumiseen Neuvostoliitosta kriittisesti. Esimerkiksi keväällä 1989 uutisoitiin *Tiedonantajassa* Viron venäläisvähemmistön mielenosoituksista sekä varoiteltiin virolaisten ”ääriainesten” uhkaavan perestroikaa. Selvää heiluntaa oli nähtävissä myös SMP:n *Suomen uutisten* Viroa koskevissa kirjoituksissa joiden sävy vuosina 1989-1991 vaihteli Baltian maiden itsenäisyyspyrkimysten tukemisen ja Neuvostoliiton intressien ymmärtämisen välillä.⁵⁴

⁵¹ Rausmaa 2013, 51–53.

⁵² Rausmaa 2013, 218–219.

⁵³ Perälä, Reijo: Viron kohtalo kuohuttaa. *Yle.fi*. 27.3.2009.

⁵⁴ Rausmaa 2013, 74–157.

3.1 Suomen tiedotusvälineet patsaskiistan aikana

Vuosina 2007–2009 suomalaisen ns. perinteisen median asema oli melko vahva ainakin siinä mielessä, että nykyisin paljon keskustelua herättäneitä, internetissä toimivia, perinteistä mediaa haastamaan pyrkiviä usein amatööripohjalta toimivia *vaihtoehto-* tai *vastamedioita*, kuten esim. *MV-lehti* tai *Magneettimedia*, ei ainakaan nykyisessä merkityksessä esiintynyt. Suurien suomalaisten medioiden uutisoinnin ja tiedotuksen haastajina ja kyseenalaistajina toimivat tuolloin etupäässä erilaiset poliittiset julkaisut, joita poliittisesti vasemmalla laidalla tuolloin edusti esimerkiksi SKP:n puoluejärjestöjen äänenkantajana toimiva marxilaiseksi luonnehdittava *Tiedonantaja* ja oikealla laidalla mm. Pro Karelia yhdistyksen julkaisema *Karjalan kuvalehti*, jota voidaan luonnehtia kansallismielisyyttä ja karelianismia edustavaksi julkaisuksi sekä muut vastaavat poliittiset julkaisut, joita tuolloin julkaistiin sekä paperisina, että sähköisinä versioina.

Kuten nykyisinkin, voidaan Suomen Yleisradiota eli Yleä ja *Helsingin Sanomia* pitää pronssisoturikiistan ajankohdan tärkeimpinä suomalaismedioina. Yleä erityisesti siitä syystä, että valtiollisena mediana sillä voidaan perustellusti katsoa olevan asema, jonka perusteella sitä voidaan kutsua valtamediaksi. *Helsingin Sanomat* puolestaan on nimestään huolimatta sanomalehti, jonka levikkialue on käytännössä koko Suomi. *Helsingin Sanomilla* on myös varsin pitkä perinne luotettavana pidettynä ja arvostettuna julkaisuna.

Ylen ja *Helsingin Sanomien* lisäksi merkittävä rooli pronssisoturikiistasta tiedottamisessa oli myös iltapäivälehdiksi nimitetyillä *Ilta-Sanomilla* ja *Ilta-lehdellä*. Tämä erityisesti siksi, että pronssisoturikiista sisälsi paljon tunteisiin vetoavia asioita, jotka puolestaan tarjosivat aineksia iltapäivälehdille tyypillisiin dramaattisiin otsikoihin. Esimerkkinä voi mainita mm. *Ilta-Sanomien* is.fi -verkkopalvelussa 27.4.2007 julkaistun Tallinnan mellakoiden jälkitunnelmia käsitelleen uutisjutun, joka oli otsikoitu ”Tallinnalaiset kauhistelevat tuhojen jälkiä”⁵⁵.

3.2 Blogien ja sosiaalisen median rooli

Vuosina 2007–2009 elettiin nousevan sosiaalisen median aikaa. Sosiaalinen media on paljon puhuttu käsite, jonka sisältö ja merkitys ei kuitenkaan ole täysin itsestään selvä. Joka tapauksessa sosiaalisen median käsitteessä huomio kiinnittyy uusiin vuorovaikutuksellisuuden ja

⁵⁵ Tallinnalaiset kauhistelevat tuhojen jälkiä. *Is.fi*. 27.4.2007.

yhteisöllisyyden muotoihin. Käsitettä on kuitenkin kritisoitu siitä, että sillä on tehty liian yksioikoisesti eroa uuden ja vanhan median välille. Sosiaalisen median ominaisuuksiin kuuluu ainakin sisältöjen jakaminen ja käyttäjän aikaisempaa aktiivisempi rooli.⁵⁶

Tarkastelemani vuodet 2007–2009 ajoittuvat kahdeksan vuoden periodille 2005–2013 jonka Jaakko Suominen tuo esiin teoksessa *Sosiaalisen median lyhyt historia*. Kyseinen aikaperiodi määrittyy yhdysvaltalaisen NBC -TV-kanavan julkaisemaan kuvapariin Rooman Pietarinkirkon aukiolta, jossa ihmiset odottavat vastavalitun paavin esille astumista. Ensimmäisessä vuonna 2005 otetussa kuvassa näkyy vain joitakin kännyköiden ja digikameroiden valoja, kun taas toisessa vuonna 2013 otetussa kuvassa koko aukio näyttää olevan yhtä kännyköiden ja muiden mobiililaitteiden valomerta. Yhden lyhyeksi jääneen paavikauden aikana oli siis tapahtunut dramaattinen sosiaalisen median läpimurto.⁵⁷ Oli syntynyt uudenlainen kulttuuri jossa ihmiset kuvaavat ja jakavat asioita reaaliaikaisesti maailmanlaajuisen tietoverkkoon eli internettiin. Paavikauteen 2005–2013 sijoittui eri puolilla maailmaa monia dramaattiseksi luonnehdittavia tapahtumia, joista yksi oli pronssisoturikiista.

Vuosi 2007 sijoittui sosiaalisen median historiassa ajankohtaan, johon sijoittui mm. *Facebookin* nousu, jota voi perustellusti kuvailla *Facebook*-huumaksi. *Facebookin* käyttö yleistyi suomessa lumipalloefektinä samanaikaisesti, kuin muissakin pohjoismaissa. Lopullisen läpimurtonsa se saavutti syksyn 2007 aikana⁵⁸ Vuoteen 2007 sijoittui myös vapaan tietoosanakirja *Wikipedian* aseman vakiintuminen suomalaisen sosiaalisen median kentällä, kyseisen vuoden aikana toimittajat uskaltautuivat käyttämään *Wikipediaa* artikkeliansa lähdeaineistona, mikä konkretisoitui mm. ”Wikipedian mukaan” -alkavina virkkeinä.⁵⁹ Suomenkielinen Pronssisoturia käsittelevä artikkeli luotiin *Wikipediaan* huhtikuussa 2007 ja artikkelista on käyty useisiin muokkauksiin johtanutta keskustelua, joka on jatkunut vuoteen 2018 saakka.⁶⁰

⁵⁶ Suominen et al. 2013, 13.

⁵⁷ Suominen et al. 2013, 9.

⁵⁸ Suominen et al. 2013, 128.

⁵⁹ Suominen et al. 2013, 123.

⁶⁰ Pronssisoturi. *Wikipedia.fi*.

Vuoteen 2007 liittyy myös vuonna 2005 perustetun *YouTube*n voimakas nousu. Vuoden yhä suuremmat *YouTube*-videoiden katsojamäärät saivat 2007 eduskuntavaalien ehdokkaat tavoittelemaan erityisesti nuoria äänestäjiä *YouTube*n välityksellä.⁶¹

Eräät virolaiset *YouTube*-käyttäjät olivat ladanneet pronssipatsaan luona tapahtuneisiin välikohtauksiin liittyviä videoita jo ennen vuoden 2007 tapahtumia. Esimerkkinä virolaisista aihetta käsittelevistä *YouTube*-videoista voidaan mainita 22.8.2006. Ladattu video, joka sisältää uutislähetyksestä peräisin olevaa kuvamateriaalia pronssipatsaan edustalla tapahtuneesta mielenosoituksesta, jonka yhteydessä esiintyi virolaisten ja vironvenäläisten välistä nujakointia.⁶² Suomessa aihetta käsitteleviä videoita alettiin ladata vasta vuonna 2008. Eräs ensimmäisistä suomalaisista Pronssisoturia käsittelevistä *YouTube* videoista oli nimimerkin Tupakki heinäkuussa 2008 Korsuorkesteri-yhtyeen pronssisoturikiistaa parodioivaan kappaleeseen ”Pronssisoturi” tekemä musiikkivideo.⁶³ Aihetta kärkkäästi kommentoinut Johan Bäckman aloitti puolestaan aihetta käsittelevien *YouTube*-videoiden lataamisen omalle kanavalleen marraskuussa 2008.⁶⁴ Vuotta 2008 voidaan perustellusti pitää sosiaalisen median lopullisena läpimurtona, jolloin aiemmin perustetut sosiaalisen median jättiläiset jatkoivat kasvuaan.⁶⁵

Vuotta 2009 voidaan puolestaan pitää vuotena, jolloin myös akateeminen maailma alkoi suhtautumaan sosiaaliseen mediaan entistä vakavammin.⁶⁶ Monet akateemisen maailman toimijat olivat kuitenkin ryhtyneet hyödyntämään sosiaalisen median tarjoamia palveluja jo aiemmin. Esimerkiksi valtiotieteiden tohtori ja tutkija Markku Jokisipilä aloitti blogikirjoituksensa blogspot.com -palvelussa jo helmikuussa 2006. Pronssisoturikiistaa hän kommentoi blogissaan tuoreeltaan huhtikuussa 2007.⁶⁷ Vaikka blogikirjoittelu onkin varsinaista sosiaalista mediaa vanhempi ilmiö, sisältää se eräitä sosiaaliselle medialle tyypillisiä elementtejä. Kuten sosiaalisessa mediassa, korostuu blogosfäärissä mm. kaikille avoin mahdollisuus tuottaa sisältöä ja

⁶¹ Suominen et al. 2013, 143–145.

⁶² Jamie1045: Pronssisoturi 20.05.2006 miiting. Nimimerkin Jamie1045 kanava. *YouTube*. 22.8.2006.

⁶³ Tupakki: Korsuorkesteri: ”Pronssisoturi”. Nimimerkin Tupakki kanava. *YouTube*. 14.7.2008.

⁶⁴ Bäckman, Johan: Johan Bäckmanin kanava. *YouTube*.

⁶⁵ Suominen et al. 2013, 146.

⁶⁶ Suominen et al. 2013, 184–185.

⁶⁷ Jokisipilä, Markku: Pronssipatsas. *Blogspot.com*. 27.4.2007.

kommentointimahdollisuuden muodossa myös vuorovaikutteisuus. Eräiden suosittujen blogikirjoittajien ympärille on muodostunut myös omia kannattaja- ja ihailijaryhmiä, mikä tuo blogikirjoitteluun myös sosiaaliselle medialle tyypillisen yhteisöllisen ulottuvuuden.

3.3 Keitä media päästi ääneen

Pronssisoturitapauksessa kuten muissakin vastaavissa tapauksissa eri medioilla on tapana päästää ääneen erilaisia toimijoita, jotka voivat toimia mm. asiantuntijan, silminnäkijän/kokijan, kommentoijan ja joissain tapauksissa myös esim. jonkinlaisen uhrin roolissa. Tämä liittyy laajemminkin länsimaisen journalismin periaatteeseen tuoda esiin monipuolisesti erilaisia näkemyksiä. Suomen Sanomalehtimiesten Liiton liittovaltuuston vuonna 1992 hyväksymissä journalistin ohjeissa todetaan asiaan liittyen seuraavaa: ”Hyvän journalistisen tavan perustana on kansalaisen oikeus saada oikeita ja olennaisia tietoja, joiden avulla he voivat muodostaa totuudenmukaisen kuvan maailmasta ja yhteiskunnasta”. Vuoden 2005 SJL:n liittovaltuuston hyväksymissä journalistin ohjeissa asia on ilmaistu muodossa ”hyvä journalistinen tapa perustuu jokaisen oikeuteen vastaanottaa tietoa ja mielipiteitä”.⁶⁸

Mediat voivat myös valikoida, keitä päästetään ääneen ja millä tavoin heidän viestiään tuodaan esille. Tämä voidaan joissain tilanteissa tulkita vallankäytöksi, mutta useissa tapauksissa asiaan vaikuttaa myös se, keitä henkilöitä on kulloinkin tavoitettavissa ja ketkä suostuvat esiintymään eri medioissa. Ihanteellinen tilanne olisi tietysti se, että erilaisten näkökulmien edustajien kantoja tuotaisiin esille mahdollisimman tasapuolisesti. Tämä ei kuitenkaan läheskään aina toteudu ihanteen mukaisella tavalla.

Suomalaisista suurista medioista *Helsingin Sanomat* pyrki päästämään ääneen sekä paikallisia virolaisia, että suomalaisia henkilöitä. Liittyen keskusteluun Pronssisoturin mallin henkilöllisyydestä *Helsingin Sanomat* julkaisi tutkija Pekka Kauppalan mielipidekirjoituksen, jossa nostettiin esiin mm. virolaisen taiteentutkija Kaalu Kirme.⁶⁹ HS:n myöhemmässä kirjoituksessa nostettiin esiin patsaan malliksi väitetyn Kristjan Palusalun tytär Helle Palusalu.⁷⁰ Käsiteltäessä virolaisten ja vironvenäläisten välisiä ristiriitoja, jotka nousivat pintaa jo ennen pronssisoturikiistaa

⁶⁸ Mäntylä 2008, 219–222.

⁶⁹ Kauppala, Pekka: Pronssisoturin välittämä sanoma on monitahoinen. *Hs.fi*. 5.5.2007.

⁷⁰ Hakala, Pekka: Painija Palusalu varmistui viron Pronssisotilaan malliksi. *Hs.fi*. 13.5.2007.

päästi *Helsingin sanomat* ääneen vironvenäläisen Avatud Vabariik -järjestön edustajan Jevgeni Kristafovitsin. Kristafovitsin edustamaa järjestöä voidaan luonnehtia vironmieliseksi ja HS:lle antamassa haastelussa Kristafovits totesikin, että vaikka monet vironvenäläiset kokevat venäläismediassa esitetyt väitteet vironvenäläisten kokemista ihmisoikeusloukkauksista raskaina, ovat ne niin tökeröä propagandaa, että se saa monet vironvenäläiset vironmielisiksi, mitä Kristafovits piti positiivisena asiana.⁷¹

Ennen pronssisoturikiistaa oli Suomen medioissa herättänyt huomiota hanke, jossa Helsingin Alppilaan suunniteltiin pystytettäväksi Leninin patsasta. Tallinnan patsaskiistan ollessa ajankotainen, haastatteli *Helsingin Sanomat* tuolloin jäädytetyn Lenin-patsashankkeen veturina toiminutta Ritva Hartzellia, joka totesi haastattelussa Tallinnan mellakoiden vaikuttaneen päätökseen laittaa projekti jäihin.⁷²

Varsinkin Ylen ajankohtaisohjelmiin, joissa pronssisoturikiistaa tai siihen liittyviä asioita käsiteltiin, kutsuttiin usein erilaisia asiantuntijoita ja erilaisissa asianosaisen rooleissa toimivia henkilöitä. Usein asiantuntijaroolissa oli virallista tulkintaa edustanut jonkinlaisen auktoriteettiaseman omaava henkilö ja eräänlaisen vastaväittäjän roolissa eri tavoin julkiseen keskusteluun nousseita henkilöitä. Esim. vuonna 2009 Sofi Oksasen ja Imbi Pajun toimittama Viron neuvostomiehitystä käsittelevä teos *Kaiken takana oli pelko* herätti keskustelua erilaisista historiantulkintoista ja tapahtumiin liittyi myös kirjan julkistamista vastustanut Johan Bäckmanin paikalle kutsuma Nashi-nuorten mielenosoitus, jota oli tukemassa tuolloin Abdullah Tammen (ent. Risto Tammi nyk. Risto-Abdullah Tammi) johtama Suomen islamilainen puolue. Paikalla oli myös pienehkö vastamielenosoitus. Asiaa käsiteltiin Yle-TV1:n *A-talkissa*, johon asiantuntijaksi oli kutsuttu historiantutkija Oula Silvennoinen, jonka positio oli selvästi virolaisen historianäkemyksen puolella ja hänen kanssaan myöskin virolaista historiantulkintaa edustanut journalisti ja kirjailija Jutta Zilliacus. Venäläistä tulkintaa puolustamaan lähetykseen oli kutsuttu tuolloin lähinnä provokatiivisista blogikirjoituksistaan ja pamflettiteoksistaan tunnetut dosentti Johan Bäckman ja toimittaja Leena Hietanen.⁷³

⁷¹ Kunnas, Kaja: Vironvenäläiset kokevat ihmisoikeussyytökset raskaiksi. *Hs.fi*. 26.1.2006.

⁷² Kaarto, Hanna: Helsingissäkin ollut patsaskiistoja. *Hs.fi*. 20.5.2007.

⁷³ Perälä, Reijo: Viron kohtalo kuohuttaa. *Yle.fi*. 27.3.2009.

Kommentteja pronssisoturitapaukseen saatettiin kysyä myös muilta, kuin varsinaisilta asiantuntijoilta tai vastaväittäjiltä, esim. vuonna 2008 toimittaja Arto Nybergin haastateltavana ollut virolainen punk-rockmuusikko Villu Tamme joutui antamaan pronssisoturia koskevan kommentin, vaikka haastattelu varsinaisesti käsittelikin hänen jo neuvostoaikana alkanutta uraansa muusikkona. Tamme totesi omana mielipiteenään, että hän ei näe patsasta kommunismin tai Neuvostoliiton symbolina, vaan pikemminkin toisen maailmansodan uhrien muistomerkkinä ja että kaikki sodassa kuolleet ansaitsevat oman muistomerkkinsä.⁷⁴

4. Patsaan siirto ja Tallinnan mellakat suomalaisessa mediassa

Pronssisoturikiista ajoittui vuoteen 2007. Pronssisoturi sai kuitenkin huomiota Suomen medioissa jo ennen varsinaisen konfliktin alkua. Tässä luvussa tuon esiin sitä, mitä pronssisoturista kerrottiin ennen kiistaa ja miten perinteinen media ja blogosfääri asemoitui kiistan ollessa akuutti.

4.1 Mistä media uutisoi ennen patsaskiistaa

Pronssisoturi oli esillä sekä Ylen, että *Helsingin Sanomien* artikkeleissa jo ennen vuoden 2007 pronssisoturikiistaa. *Helsingin Sanomat* uutisoi jo vuonna 1995, eli vain noin neljä vuotta Viron uudelleenitsenäistymisen jälkeen hankkeesta, jonka tarkoituksena oli ”muotoilla uudelleen Tallinnan keskustassa seisova neuvostomonumentti”. Pronssipatsaan eteen oli tarkoitus pystyttää graniittipylväiden muodostama kuja sekä teräksinen seitsenmetrinen risti. Monumentti olisi toteutuessaan peittänyt pronssipatsaan varjoonsa. Artikkelissa todettiin, että pronssipatsaan kohtalosta oli käyty keskustelua jo vuoden ajan. Toiset olisivat halunneet koko patsaan päätyvän romumetallirytyksille, jonne artikkelin mukaan monet muutkin neuvostomonumentit olivat Viron uudelleenitsenäistymisen jälkeen päätyneet. Toiset olivat puolestaan toivoneet monumentin siirrettävän Tallinnan sotilashautausmaalle, jonne patsas vuonna 2007 tosiasiallisesti päätyikin.⁷⁵

Vuoden 1995 tapauksessa oli kyse toteutumatta jääneestä projektista, jonka tarkoitus oli yhdistää pronssipatsas ja uusi graniittipylväistä sekä ristikä koostuva teos toisiinsa muodostaen kaikkien

⁷⁴ Himberg, Petra: Villu Tamme, toimiko perestroika. *Yle.fi*. 3.10.2008.

⁷⁵ Rotko, Jorma: Ristin voitto Tallinnan pronssinen punasoturi päättyy piiloon graniitin taakse. *Hs.fi*. 3.3.1995.

toisessa maailmansodassa kaatuneiden muistolle omistettu muistomerkkikompleksi.

Toteutumatta jääneen teoksen olivat suunnitelleet Jüri Oksas ja Marika Lööke.⁷⁶

Yle uutisoi jo ennen pronssisoturikiistaa välikohtauksista, jotka tapahtuivat patsaan luona ennen patsaan siirtoa ja varsinaisen konfliktin alkua. Yle tiedotti television uutislähetysissään mm. vuoden 2005 voitonpäivänä tapahtuneesta välikohtauksesta, jossa patsas töhrittiin punaisella maalilla ja vuoden 2007 helmikuussa tapahtuneesta joukkotappelusta, jossa patsaan luokse kukkia tuoneet virovenäläiset ja virolaiset, jotka yrittivät tuoda patsaan luokse piikkilankaa, ottivat väkivaltaisesti yhteen patsaan edustalla.⁷⁷ Kyseinen kahakka tapahtui vain parisen kuukautta ennen patsaan siirtoa ja sitä seuranneita tapahtumia.

4.2 Patsaskiista mediassa ja sosiaalisessa mediassa

Mellakoinniksi eskaloitunut patsaskiistaa sai tuoreeltaan paljon huomiota suomalaisissa medioissa. Tallinnan tapahtumia käsiteltiin mm. Ylen uutislähetysissä, joissa välitettiin kuvaa Tallinnan keskustan kaoottisista näkymistä.⁷⁸ Myös patsaan luona suoritettut arkeologiset kaivaukset ja sepeleen lasku patsaan uudella sijaintipaikalla saivat huomiota mediassa.⁷⁹ *Helsingin Sanomat* kiinnitti jo huhtikuussa 2007 huomiota spekulatioihin patsaan mallina toimineesta henkilöstä.⁸⁰

Blogosfäärissä patsaskiistaan alettiin reagoida tuoreeltaan huhtikuun 2007 aikana. Esim. *Kullervo Kalervonpoika* -blogissa julkaistiin 27.4.2007 kirjoitus joka oli otsikoitu: Vakava varoitus Virosta. Kirjoituksessa todettiin patsaskiistan olevan oppitunti monikulttuurisuudesta ja suurvaltojen tavasta ajaa omaa etuaan. Monikulttuurisuudella patsaskiistan yhteydessä tarkoitettiin kirjoituksessa Viron venäläisvähemmistön ja valtaväestön välisiä jännitteitä ja suurvaltapolitiikalla Venäjän sotkeutumista Viron sisäiseen kiistaan. Blogitekstissä viitattiin myös Suomessa vuonna 2006 poliisin toimesta tapahtuneeseen Smash Asem -mielenosoituksen tukahduttamiseen, jonka kirjoittaja katsoi estäneen Tallinnan mellakoita vastaavien mellakoiden toteutumisen Helsingissä.

⁷⁶ Tamm 2012, 114–115.

⁷⁷ Alenius, Arsi: Pronssisoturi poiki kriisin Viron ja Venäjän välille. *Yle.fi*. 5.7.2011.

⁷⁸ Alenius, Arsi: Pronssisoturi poiki kriisin Viron ja Venäjän välille. *Yle.fi*. 5.7.2011.

⁷⁹ Pronssisoturin vanhalta paikalta löytyi hauta. *Yle.fi*. 30.4.2008.

⁸⁰ Hakala, Pekka: Painija Palusalu varmistui viron Pronssisotilaan malliksi. *Hs.fi*. 13.5.2007.

Itse pronssipatsaan siirtoa kirjoituksessa pidettiin positiivisena asiana, koska se kirjoittajan mukaan vei Venäjältä mahdollisuuden käyttää monumenttia enää tulevaisuudessa omien intressien ajamiseen, tosin kirjoittajan mielestä patsas olisi pitänyt toiseen paikkaan siirtämisen sijasta mieluummin sulattaa muistomitaleiksi.⁸¹ Kirjoituksessa viitattiin myös saman blogin aiempaan 21.4.2007 päivättyyn kirjoitukseen, jossa varoitetaan nousevan isovenäläisyyden vaaroista. Kirjoituksessa viitattiin Vladimir Zhirinovskin sekä venäläisen kansanedustajan Dimitri Rogozin haastatteluihin. Blogitekstissä siteeratusta haastattelusta Rogozin uhkasi Viroa sodalla, mikäli se toteuttaa aikomuksensa siirtää pronssisoturi pois Tallinnan keskustasta.⁸² *Vakava varoitus Virosta* -blogitekstissä katsottiinkin pronssiyön mellakoiden osoittaneen aiemmassa kirjoituksessa annetun varoituksen aiheelliseksi. *Kullervo Kalervonpoika*-blogissa sekä virolaiset, vironvenäläiset, että Venäjä nähtiin kiistan aktiivisesti toimivina osapuolina, uhrin rooli lankesi selkeästi suurvalta-Venäjän ja aiemmin Neuvostoliiton paineen alle jääneelle Virolle ja virolaisille. Blogiteksteissä käytettiin historiallisia seikkoja, kuten tässä tapauksessa Neuvostoliiton harjoittamaa kansallisuuspolitiikkaa väestönsiirtoineen maahanmuutto -ja monikulttuurillisuuskritiikin perusteena. Tilanne, jossa maahan muodostuu valtaväestön kulttuuriin sopeutumaton vähemmistöryhmä nähtiin mahdolliseksi myös Suomessa ja muissa läntisen Euroopan maissa. Erityisesti *Isovenäläisyys nostaa päätään* -kirjoituksessa tehtiin selkeä erottelu suurten ja pienten kansojen nationalismien välillä. Suurten kansojen, kuten venäläisten nationalismiin todettiin kirjoituksessa edustavan imperialismia ja kolonialismia, kun taas pienten kansojen, kuten virolaisten elossapysymiskamppailua. *Kullervo Kalervonpojan Isovenäläisyys nostaa päätään* -blogikirjoituksessaan pyrittiin myös ilmeisen tarkoitukselliseen vastakkainasetteluun ns. valtamedian kanssa, tämä tulee esille kirjoittajan tavasta käyttää *Helsingin Sanomista* nimityksiä "Pravda" ja "huumorilehti Hyysäri".

Venäläistä ja vironvenäläistä näkökulmaa edustaneista blogisteista reagoi Tallinnan tapahtumiin tuoreeltaan *Dissidentti*-blogissaan toimittaja Leena Hietanen, joka patsaan siirron aattona kirjoitti blogiinsa patsaan luona partioivan vironvenäläisen Yöpartio-liikkeen jäsenten mielipiteitä esiintuovan haastattelutekstin.⁸³ Muissa huhtikuulle 2007 päivätyissä kirjoituksissaan Hietanen

⁸¹ Kullervo Kalervonpoika: Vakava varoitus Virosta. *Wordpress.com*. 27.4.2007.

⁸² Kullervo Kalervonpoika: Isovenäläisyys nostaa päätään. *Wordpress.com*. 21.4.2007.

⁸³ Hietanen, Leena: Pronssipatsas (Jäähyväiset pronssipatsaalle). *blogspot.com*. 26.4.2007.

mm. väitti patsaan siirron olleen lopunalkua Viron tasavallalle ja rinnasti Tallinnan pronssiyön natsi-Saksan surullisensuuluksi kristalliyöhön.⁸⁴

Tallinnan tapahtumiin otti tuoreeltaan kantaa myös historioitsija Markku Jokisipilä kahdella huhtikuulle ja kesäkuulle 2007 päivätyillä kirjoituksellaan, joissa hän totesi erääksi suurimmaksi syyksi patsaskiistan eskaloitumiselle olleen nuorison syrjäytyminen Virossa. Jokisipilä totesi myös Viron kansallisuuspolitiikan epäonnistuneen venäläisväestön integroinnissa.⁸⁵ Toisessa blogitekstissään Jokisipilä käsitteli patsaskiistaa toisen maailmansodan historiatulkintojen näkökulmasta. Kyseessä on blogimuodossa julkaistu Tampereen rauhan -ja konfliktintutkimuslaitos TAPRI:n järjestämässä patsaskiistaa käsitelleessä seminaarissa pidetty puhe.⁸⁶

5. Keskustelu Virosta kärjistyy Suomessa

Vuonna patsaskiista innoittama 2008 keskustelu Virosta ja sen historiasta ja nykyisyydestä jatkui. Vuoteen 2008 sijoittui myös Venäjän ja Georgian välinen lyhyeksi jäänyt sota, josta käyty keskustelu sivusi pronssisoturikiistan ajankohtaisuuden vuoksi myös Viron ja Venäjän välisiä suhteita. Pronssisoturikiistaan liittyneessä keskustelussa nousivat venäläistä näkemystä puolustamaan erityisesti kaksi henkilöä, Johan Bäckman ja toimittaja Leena Hietanen.

5.1 Pronssisoturi

Johan Bäckman nousi voimakkaasti esille pronssisoturikiistan aikana nimenomaisesti venäläisen ja vironvenäläisen osapuolen puolustajana. Bäckmanin pamflettiteos *Pronssisoturi Viron patsaskiista taustat ja sisältö* ilmestyi pronssisoturikiistaa seuranneena vuonna 2008. Se, kumman osapuolen kannalle *Pronssisoturi*-pamfletti asettuu, tulee esille jo teoksen ensimmäisille sivuille sijoittuvasta neuvostoaikaisesta pronssisoturien luona vannotun vartioston valan suomennoksesta, jonka alkuperäinen teksti on teoksen mukaan Tallinnan kaupungin vuonna 1983 hyväksymä.⁸⁷ Teoksen

⁸⁴ Hietanen, Leena: Viro tuo kristalliyöt takaisin Eurooppaa. *Blogspot.com*. 26. 4.2007.

⁸⁵ Jokisipilä, Markku: Pronssipatsas. *Blogspot.com*. 27.4.2007.

⁸⁶ Jokisipilä, Markku: Vielä pronssisoturista. *Blogspot.com*. 3.6.2007.

⁸⁷ Bäckman 2008, 6–7.

alkupäähän sijoittuu myös henkilöluettelo, jossa mm. Lennart Meri määritellään ”fennougrien epäjumalaksi” ja ”Viron apartheid-hallinnon isäksi”.⁸⁸

Bäckmanin kutsui teoksessaan pronssisoturikiistaan liittyneitä mellakoita vironvenäläisten intifadaksi ja patsaan siirtoa terroriteoksi sekä sotilaalliseksi operaatioksi. Itse patsasta Bäckman nimitti neuvostotyylisesti ”Tallinnan vapauttajien muistomerkiksi”, jonka siirtämistä juuri ennen ”Tallinnan vapauttamisen 50-vuotisjuhlaa” hän paheksui. Sen, että venäläisjoukot poistuivat lopullisesti Virosta vuonna 1994 asettaa Bäckman kyseenalaiseksi väittämällä, että koska Tönismäelle oli haudattu puna-armeijan sankarivainajia, oli kuolleita neuvostosotilaita jäänyt edelleen Viron maaperälle, vaikka elävät olivatkin poistuneet maasta. Tästä syystä Bäckman katsoi patsaan siirron ja Tönismäellä suoritettujen arkeologisten tutkimusten olleen Viron ”salamasota kuolleita vastaan”.⁸⁹

Viron neuvostomiehitystä Bäckman nimitti miehitysmyytiksi, joka hänen mukaansa oli natsi-Saksan vuonna 1941 luoma ”juutalaisvastainen salaliittoteoria”. Sitä, että Viron liittäminen Neuvostoliittoon vuonna 1940 ei ollut miehitys, Bäckman perusteli mm. siteeraamalla Martti Turtolan väitettä, jonka mukaan Viro ei tehnyt käytännössä minkäänlaista vastarintaa Neuvostoliiton vaatimuksia vastaan.⁹⁰ Viron ensimmäisen ja toisen neuvostomiehityksen aikana tapahtuneita kyydityksiä Siperiaan Bäckman käsitteli toteamalla mm, että ensimmäisen neuvostomiehityksen aikaiset kyyditykset itse asiassa pelastivat monen ihmisen hengen ja että monet ensimmäisen neuvostomiehityksen aikana kyyditetyt edustivat neuvosto-Viron kannalta vaarallista ainesta, joka olisi Neuvostoliiton ja Saksan välisessä sodassa mahdollisesti toiminut yhteistyössä saksalaisten kanssa. Bäckman huomautti myös, että toisin kuin saksalaismiehityksen aikana teloitettuja juutalaisia, pääsivät monet Siperiaan karkotettuja virolaisia palaamaan takaisin kotimaahansa kertomaan kokemuksistaan jälkipolville.⁹¹

Ennen *Pronssisoturin* julkaisua, julkaisi Bäckman katkelmia kirjastaan blogimuodossa. Viron ”miehitysmyyttiä” käsitelleen katkelman Bäckman julkaisi *Pronssisoturi* -blogissaan 17.8.2008

⁸⁸ Bäckman 2008, 8.

⁸⁹ Bäckman 2008, 11–12.

⁹⁰ Bäckman 2008, 96–100.

⁹¹ Bäckman 2008, 194–197.

otsikolla Natsipropagandan miehitysmyytti. Blogijulkaisun ingressissä Bäckman väitti miehitysmyytin juurien olevan natsipropagandassa, jonka tarkoituksena oli kiihottaa virolaiset murhanhimoiseen juutalaisvihaan. ”Nykyinen miehitysmyytti” on Bäckmanin mukaan jalostunut ”psykoterroriksi, jonka avulla Viro sortaa venäläisiään” sekä ”pornografiaksi, jolla Sofi Oksanen ja Imbi Paju kaupittelevat Suomessa kirjojaan.”⁹²

Vaikka Bäckman syyttikin teoksessaan Viroa fasismista, kertoi hän kuitenkin myönteiseen sävyyn kohtaamisestaan kirjan kirjoittamisen aikoihin Virossa asuneen suomalaisen uusnatsijohtaja Risto Teinosen kanssa sekä osallistumisestaan Teinosen kutsumana kansallissosialistiseen juhlatilaisuuteen. Bäckman kuvasi itse tilaisuutta, sekä siihen osallistuneita virolaisia skinhead-nuoria varsin positiiviseen sävyyn kuvaten heitä mm. siisteiksi, asiallisiksi ja kohteliaiksi. Bäckmanin mukaan juhlatilaisuuden järjestäminen ravintolassa estettiin Viron suojelupoliisin toimesta, jonka vuoksi juhlinta siirtyi Teinosen asunnolle, jota Bäckman kuvasi toteamalla: ”siellä on vielä sananvapautta”. Bäckman totesi myös Teinosen asunnolla juhlivista uusnatseista: ”Nämä natsit eivät sorra ketään. Täällä ei ole hajuakaan siitä rasistisesta sorrosta, jota pursuaa joka päivä esimerkiksi *Helsingin Sanomien* sivuilta. Risto nimittäin toivottaa myös venäläiset tervetulleeksi natsiporukkaansa. Venäjällä on Riston mukaan paljon kansallissosialisteja ja skinejä, joille pitäisi alkaa julkaista venäjänkielistä alan kirjallisuutta. Enkä usko, että ovet olisivat varsinaisesti kiinni juutalaisellekaan”. Bäckman mainitsi myös Teinosen kertoneen erään ortodoksipapin siunanneen hänen skiniryhmänsä käyttämän hakaristilipun. Bäckman mainitsi huomauttaneensa Teinoselle, että jos pappi on pyhittänyt lipun, ei sen alla voi tapahtua mitään pahaa. Bäckman katsoi lipun pyhittämisen vaikuttaneen mm. siihen, että Teinosen ryhmän nuoret eivät olleet sekaantuneet huumeisiin. Itse Teinosta Bäckman kuvasi mukavaksi kaveriksi, rennoksi ja ystävälliseksi herrasmieheksi.⁹³ Bäckman ja Teinonen ovat myöhemmin olleet yhdessä esillä myös virolaisissa medioissa. Esim. 12.4.2010 julkaisi uutissivusto *Delfi* lyhyen uutisjutun, jonka mukaan Teinonen tekee käännöstöitä Bäckmanille. Uutisjutun lähteeksi ilmoitettiin Viron suojelupoliisin Kaitsepolitseiametin antamat tiedot. Kirjoituksessa kiinnitettiin huomiota siihen, että toinen osapuoli on leimautunut venäjämieliseksi äärivasemmistolaiseksi ja toinen puolestaan natsismin kannattajaksi.⁹⁴ Bäckmanin ja Teinosen erikoiselta vaikuttavaan yhteisymmärrykseen on saattanut

⁹² Bäckman, Johan: Natsipropagandan miehitysmyytti. *Blogspot.com*. 17.8.2008.

⁹³ Bäckman 2008, 317–328.

⁹⁴ Kapo: Teinonen teeb Bäckmanille tölketöid. *Delfi.ee*. 12.4.2010.

vaikuttaa ainakin se, että molemmat olivat oman poliittisen toimintansa vuoksi joutuneet vaikeuksiin virolaisten viranomaisten kanssa, vaikkakin sekä Bäckman, että Teinonen edustivat poliittisesti varsin erilaisia näkökantoja. Ehkä jonkin verran valoa em. asetelmaan tuo Teinosen Pohjoismaisen vastarintaliikkeen *Kansallinen vastarinta* -verkkojulkaisun uutisjuttuun kirjoittama kommentti. Kyseisessä 7.4.2018 julkaistussa uutisessa kerrottiin Suomen poliisin kutsuneen Viron poliisin pyynnöstä suomalaisen naisen kuulusteltavaksi sionismia vastustavan tarran liimaamisesta Tallinnan synagogan viereen. Teinonen kommentoi uutista kommenttikentässä toteamalla: ”Tyypillistä ZOG-Virolle. Kokemuksia on.”⁹⁵ Teinonen vaikuttaa kokeneen Viron poliittisen johdon edustavan vastustamaansa sionismia. Bäckman on puolestaan useampaan otteeseen luonnehtinut Viroa fasistiseksi. Molemmissa tapauksissa Viron on katsottu edustavan omalta kannalta negatiivista ja vastustettavaa asiaa, mikä on saattanut toimia yhdistävänä tekijänä.

Siitä huolimatta, että Bäckman kiisti Viron neuvostomiehityksen, piti hän Viron liittämistä Neuvostoliittoon oikeutettuna. Perusteluna asialle hän esitti suunnitelmat virolais-suomalaisesta sotilasyhteistyöstä Suomenlahden puolustamiseksi sulkemalla Suomenlahti tarvittaessa vihollisen laivastolta Viron ja Suomen rannikkotyökistön avulla. Tämän Bäckman katsoi pakottaneen Neuvostoliiton tekemään Suomen ja Viron muodostama sulku vaarattomaksi ”iskemällä sulun toinen sarana sijoiltaan”. Tähän perustuen Bäckman katsoi Viron liittämisen Neuvostoliittoon olleen oikeastaan Suomen syytä.⁹⁶

Bäckmanin *Pronssisoturi*-teos sai pääsääntöisesti melko kriittistä palautetta. Esimerkiksi Sampo Ahto luonnehti *Sotilasaikakauslehteen* kirjoittamassaan arvostelussa Bäckmanin päätyneen käyttämänsä aineiston perusteella tulkintoihin jotka ovat ”kohteliaasti sanottuna erikoisia”. Lisäksi Ahto vertasi arvostelussaan Bäckmanin historiantulkintoja nuoren maan kreationismiin ja litteän maan teoriaan.⁹⁷

Erkki Tuomioja reagoi Bäckmanin teokseen blogiinsa lokakuussa 2008 kirjoittamallaan arvostelutekstillä, jossa hän luonnehti teosta tahalliseksi provokaatioksi. Tuomioja totesi

⁹⁵ Toimitus: Polpo ahdisteli suomalaisnaista Viron pyynnöstä – syynä tarra. *Vastarinta.com*. 7.4.2018.

⁹⁶ Bäckman 2008, 95–96.

⁹⁷ Ahto, Sampo: Outo kukka tieteidemme taimitarhassa, *Sotilasaikakauslehti*. 1/2009.

arvostelussaan, että teoksen saama kielteinen vastaanotto johtuu paljolti juuri Bäckmanin valitsemasta tyylistä. Tuomioja otti kirjoituksessaan kantaa myös *Pronssisoturin* julkaisusta seuranneeseen suomalaisten vaikuttajien Helsingin yliopistolle lähettämään avoimeen kirjeeseen, jossa Bäckmanin oikeus opettaa yliopistossa asetettiin kyseenalaiseksi. Tuomioja nimitti kirjettä sensuurikirjelmäksi, jonka hän katsoi olevan ristiriidassa eurooppalaisten suvaitsevaisuus ja sananvapausarvojen kanssa.⁹⁸

Kritiikin lisäksi Bäckmanin teos sai myös positiivisia arvioita. Toimittaja Leena Hietanen julkaisi *Dissidentti*-blogissaan kirjoituksen, joka oli alun perin ollut *Pronssisoturin* julkaisutilaisuudessa pidetty puhe, jonka otsikkona oli ”tulenkantajan synkkä yksinpuhelu”. Hietanen luonnehti kirjoituksessaan Bäckmanin purkavan teoksessaan historian myyttejä ja valheita, joiksi hän Bäckmanin tavoin katsoi mm. Viron ”miehitysmyytin” ja Suomen jatkosotaan liittyvän erillissota - käsitteen. Hietanen katsoi Bäckmanin teoksen paljastavan natsien olevan edelleen vallassa Suomessa sekä katsoi *Pronssisoturin* olevan ”toistaiseksi laajin ja perusteellisin Viron holokaustia käsittelevä teos”.⁹⁹

Pronssisoturi -pamfletin ilmestyttyä Bäckman aloitti myös aktiivisen toiminnan sosiaalisessa mediassa. Pronssisoturikiistaa sekä yleisimmin Viron asioita käsitelleiden *YouTube*-videoiden lataamisen omalle kanavalleen Bäckman aloitti loppuvuodesta 2008. Ensimmäinen Bäckmanin *YouTube*-kanavalleen lataama video oli toimittaja Leena Hietasen presidentti Mauno Koiviston toimintaa Baltian maiden uudelleenitsenäistymisen aikoihin kommentoinut video.¹⁰⁰ Ensimmäisen oman videon Bäckman latsi kanavalleen Suomen itsenäisyyspäivänä 6.12.2008. Moskovassa kuvatussa videossa Bäckman luonnehtii Viron kansallispolitiikkaa apartheidiksi.¹⁰¹

Pronssisoturi -pamflettiin liittyen Bäckman perusti myös samannimisen blogin, jossa hän alkoi julkaista kirjoituksia vuonna 2009.¹⁰² Bäckman julkaisi myös *Pronssisoturi* -pamflettinsa

⁹⁸ Tuomioja, Erkki: Pitäisikö provosoitua? *Tuomioja.org*. 6.10.2008.

⁹⁹ Hietanen, Leena: Tulenkantajan synkkä yksinpuhelu. *Blogspot.com*. 19.11.2008.

¹⁰⁰ Bäckman, Johan: Leena Hietanen kertoo totuuden Mauno Koivistosta, Johan Bäckmanin Kanava. *YouTube*. 26.11.2008.

¹⁰¹ Bäckman, Johan: Viron apartheid-politiikka on kiihotusta kansanryhmää vastaan, sanoo dosentti Johan Bäckman. Johan Bäckmanin kanava. *YouTube*. 6.12.2008.

¹⁰² Bäckman, Johan: *Pronssisoturi*. *Blogspot.com*.

kokonaisuudessaan internetissä blogimuodossa, mistä hän mainitsi myös *Pronssisoturi* -blogissaan.¹⁰³ Edellä mainittujen blogien lisäksi Bäckman perusti myös *Pronssikritiikki* -blogin, joka sisältää *Pronssisoturi*-teoksen saamia arvosteluja.¹⁰⁴

Tavasta jolla Bäckman käytti historiaa, nousi esiin mm. historian käytön eksistentiaalinen ulottuvuus. Bäckman tarkasteli pronssipatsasta, sen siirtoa ja monumentin taustalla olevaa historiaa erityisesti vironvenäläisen yhteisön sisäisenä kokemuksena, joka toisaalta linkittyi myös osaksi laajempaa venäläistä historiakokemusta toisesta maailmansodasta suurena fasisminvastaisena taisteluna, jonka muistoa patsaan siirron koettiin halventavan. *Pronssisoturi*-teoksessa Bäckman kuvasi patsaan siirron häpäisyksi sekä vironvenäläistä yhteisöä että Venäjää kohtaan. Bäckman otti esille mm. vironvenäläisen lauluntekijä Igor Aljusinin kirjoittaman laulun *Pronssisoturin hymni*, jonka hän antoi ymmärtää kuvastavan laajemmin vironvenäläisiä tunteja ja nimesi laulun kaikkien Baltian venäläisten kansallislauluksi.¹⁰⁵

Bäckmanin tavassa käyttää historiaa oli nähtävillä myös moraalinen poliittinen ja ideologinen ulottuvuus. Historiankäytön moraalinen ulottuvuus tuli esille erityisesti tavasta, jolla Bäckman kuvasi teoksessaan toiseen maailmansotaan liittyvän historian oikeamielisten fasisminvastustajien voittokulkuna. Viron Bäckman puolestaan katsoi astuneen tuhon tielle ja ryhtyneen taisteluun suuren isänmaallisen sodan sankareita vastaan.¹⁰⁶ Poliittista historiankäyttöä esiintyi erityisesti tavassa, jolla Bäckman kuvaa Tallinnassa mellakoineita Vironvenäläisiä nuoria, joiden riehuminen hän katsoo olleen oikeutettua historiallisin perustein.¹⁰⁷ Bäckman teki rinnastuksia Virossa saksalais miehityksen aikana toteutettujen juutalaisten joukkoteloitusten ja Suomen jatkosodassa miehittämille alueille perustettujen keskitysleirien välille. Hän antoi myös ymmärtää virolaisten olleen saksalais miehityksen aikana erittäin natsimielisiä, vaikka hän toisaalta väitti virolaisten liittyneen vapaaehtoisesti Neuvostoliittoon.¹⁰⁸ Historiankäytön ideologista ulottuvuutta oli havaittavissa mm. siinä, että Bäckman tarkasteli Viron ja Suomen toisen maailmansodan aikaista historiaa ikään kuin neuvostoliittolaisen suodattimen läpi pyrkien valikoimiensa esimerkkien

¹⁰³ Bäckman, Johan: *Pronssisoturi*-kirja julkaistu netissä. *Blogspot.com*. 8.1.2009.

¹⁰⁴ Bäckman, Johan: *Pronssisoturi*-kritiikkiä. *Blogspot.com*.

¹⁰⁵ Bäckman 2008, 42–43.

¹⁰⁶ Bäckman 2008, 44.

¹⁰⁷ Bäckman 2008, 19–37.

¹⁰⁸ Bäckman 2008, 48–100.

kautta osoittamaan vääriksi sekä virolaisia, että suomalaisia historiakäsityksiä. Erityisesti Suomen historiaa käsitellessään Bäckman päätyi historialliseen itseruoskintaan, jossa mm. Viron päätyminen neuvostovallan alle (joka hänen mukaansa kuitenkin ei ollut miehitys) oli itse asiassa Suomen syytä.¹⁰⁹ Bäckman päätyi myös väittämään Suomen olleen ”Euroopan natsilaisin Maa” ottamatta huomioon mm. sitä historiallista tosiseikkaa, että Suomi ei natsi-Saksan kanssa solmimastaan sotilaallisesta liittosuhteestaan huolimatta luovuttanut suomenjuutalaisia Saksalle.¹¹⁰

Neuvostoliittolainen historiantulkinta näkyi Bäckmanin tavassa nimittää Viron neuvostomiehitystä miehitysmyytiksi, joka Bäckmanin mukaan oli alun perin natsi-Saksan tarkoituksellisesti luoma juutalaisvastainen myytti. Bäckmanin tulkintojen taustalla vaikuttaa olevan venäläinen torjutun tuhon historiaskeema, mikä tulee esiin Neuvostoliiton/Venäjän ”fasisminvastaista taistelua” glorifioivan kuvauksen lisäksi myös siinä, että Bäckman antoi ymmärtää pronssipatsaan siirron edustaneen uhkaavaa fasistista tuhoa, jota vastaan mellakoiva vironvenäläinen nuoriso olisi noussut taistelemaan.¹¹¹ Voidaan myös tulkita Bäckmanin asemoineen itsensä osaksi em. ”fasisminvastaista taistelua”. Edellä mainitun valossa onkin mielenkiintoista, että henkeen ja vereen fasisminvastustajana esiintyvä Bäckman osoittaakin yllättäen samassa teoksessa sympatiaa Risto Teinoselle ja hänen johtamalleen uusnatsiryhmälle, tosin tämänkaltainen poliittinen amebamaisuus on ollut Bäckmanille tyypillistä myöhemminkin. Bäckman on esimerkiksi toiminut yhteistyössä nettijulkaisu *MV-lehdestä* tunnetuksi tulleen, nyt jo edesmenneen Ilja Janitskinin kanssa. Sekä Bäckman, että Janitskin saivat vuonna 2019 tuomion toimittaja Jessikka Aron vainoamisesta. Tapauksen yksityiskohtiin liittyi Bäckmanin Arolle lähettämä pronssisoturi kipsijäljennös. Bäckman myös esitteli pronssipatsaan jäljennöstä medialle oikeudenkäyntien yhteydessä.¹¹² Bäckman itse kommentoi tapausta Mikko Hamusen 2.11.2018 *YouTubessa* julkaisemalla haastatteluvideolla kertomalla lahjoittaneensa patsaan kipsijäljennökset sekä Jessikka Arolle, että *Helsingin Sanomien* toimittaja Laura Halmiselle. Bäckmanin mukaan sekä Aro, että Halminen olivat aluksi suhtautuneet patsaiden lahjoittamiseen positiivisesti ja vasta myöhemmin luonnehtineet sitä uhkaavaksi. Bäckman paheksui haastattelussa Helsingin

¹⁰⁹ Bäckman 2008, 95–96.

¹¹⁰ Bäckman 2008, 90–94.

¹¹¹ Bäckman 2008, 19–37.

¹¹² Paajanen, Olli-Pekka: Syyttäjät MV-lehden oikeudenkäynnissä: Bäckman ja Janitskin tekivät toimittaja-kirjailijan elämästä piinaa. *Hs.fi*. 21.10.2019.

käräjäoikeuden päätökseen tehtyä kirjausta, jossa pronssipatsasta luonnehdittiin sotasympoliikaksi ja venäläismiehitystä Virossa kuvaavaksi patsaaksi. Bäckman totesi kyseisen määritelmän loukkaavaksi ja väitti asian herättäneen paljon keskustelua venäläisissä medioissa. Tosin Bäckman ei haastattelussa ottanut esille ainoatakaan konkreettista esimerkkiä aiheeseen liittyneestä keskustelusta venäläismedioissa. Bäckman toi haastattelussa myös esiin jo aiemmin tutuksi tulleen kantansa, jonka mukaan pronssipatsas symboloi Viron vapautusta natsimiehityksestä.¹¹³

Pronssisoturi-teoksessa virolaisten rooli historiallisissa tapahtumissa esitettiin melko aktiivisena. Bäckmanin mukaan virolaiset itse valitsivat liittymisen Neuvostoliittoon. Viron joutuminen saksalaismiehityksen alle esitetään virolaisten tahdon vastaisena maahan tunkeutumisenä, tosin virolaiset Bäckmanin mukaan toimivat varsin aktiivisesti yhteistyössä saksalaismiehittäjien kanssa. Erityisesti virolaisten yhteistoimintamiesten roolia juutalaisten joukkotuhonnassa korostettiin. Toisaalta Bäckman korosti teoksessaan myös virolaisten toimijoiden yhteistyötä neuvostohallinnon kanssa. Virolaiset kuvattiin aktiivisina toimijoina myös venäläisvähemmistön sortotoimissa ja heidän historiallisen perintönsä häpäisijöinä. Viron venäläisvähemmistön roolia Bäckman kuvasi sekä passiivisen sorretun, että aktiivisesti sortoa vastaan nousevan toimijan roolissa. Bäckman kirjoitti teoksessaan venäläisestä intifadasta, jonka eräänä osana hän vaikutti patsaskiistaa pitävän. Venäläisen intifadan lähtölaukaukseksi Bäckman katsoi 9.5.2005 Moskovan Punaisella torilla järjestetyn voitonpäivän 60-vuotis-juhlaparaatin, joka Bäckmanin mukaan sai venäläiset ympäri maailmaa jälleen ymmärtämään arvonsa ja nousemaan jaloilleen Neuvostoliiton romahduksen jälkeisestä nöyryytyksestä. Bäckman osoitti paheksunnaksi tulkittavaa huomiota myös sille, että Viron presidentti Arnold Rüütel ei ollut paikalla ko. juhlallisuuksissa, vaikka virolaisilla oli Bäckmanin mukaan ”ratkaiseva merkitys maailman vapauttamisessa fasismilta”. Bäckman piti merkityksellisenä myös sitä, että pronssipatsaan ensimmäinen laajempaa julkisuutta saanut töhriminen tapahtui juuri vuoden 2005 voitonpäivän yhteydessä.¹¹⁴ Virolaisten roolia ”maailman vapauttamisessa fasismilta” Bäckman pyrki selittämään tarkemmin teoksensa luvussa *Koston hetki koittaa*, jossa hän kuvasi kenraali Lembit Pärnin johtaman puna-armeijan 30 000 taistelijan vahvuisen virolaisosaston vaiheita glorifioivaan sävyyn. Bäckman väitti virolaisen

¹¹³ Hamunen, Mikko: Nyt puhuu Johan Bäckman. Mikko Hamusen kanava. *YouTube*. 2.11.2018.

¹¹⁴ Bäckman 2008, 19–20.

armeijakunnan laittaneen toiselle maailmansodalle pisteen latvialaisten SS-miesten antauduttua heille 9.5.1945 ”fasismin viimeisenä linnakkeena”.¹¹⁵

5.2 Viron kylmä sota

Johan Bäckmanin *Pronssisoturin* tavoin myös toimittaja Leena Hietasen pamfletti *Viron kylmä sota* ilmestyi vuonna 2008. Hietanen asettui pamfletissaan voimakkaasti vironvenäläisen osapuolen kannalle. Jo teoksen prologissa Hietanen totesi: ”Kun Viro itsenäistymisensä jälkeen vuonna 1993 pääsi Euroopan Neuvoston jäseneksi, ihmisoikeuksia puolustavassa järjestössä uskottiin optimistisesti, että Viro antaisi kansalaisuuden venäläisilleen kolmessa vuodessa. Viisitoista vuotta on kulunut, ja virossa on edelleen 130 000 ei-kansalaista ja 120 000 Venäjän kansalaista. He ovat yhden kielen ja kansallisuuspolitiikan uhreja, eikä heillä ole vielä poliittisia oikeuksia Virossa”¹¹⁶

Bäckmanin tavoin myös Hietanen nimitti Viron neuvostomiehistä miehitysmyytiksi. Hietanen väitti, että ”miehitysmyytti” oli erityisen tärkeä Yhdysvalloissa ja Ruotsissa asuneille ulkovirolaisille, joiden Hietanen katsoi saaneen neuvostomiehityksestä perustellun syyn Virosta poistumiseen vuosina 1940–1944 sekä oikeuden vaatia takaisin Viroon jäänyttä omaisuuttaan. Hietanen perusteli Bäckmanin tavoin väitteensä miehitysmyytistä sillä, että Viro ei vuonna 1940 tehnyt vastarintaa toimille liittää maa osaksi Neuvostoliittoa. Lisäksi Hietanen väitti Yhdysvaltain olevan Viron tärkein tukija ja että tukemalla Viroa Yhdysvallat tahallaan ärsyttää Venäjää. Erääksi pääsyylliseksi väittämälleen vironvenäläisiin kohdistuvalle sorrolle Hietanen esitti Viron toisen itsenäisyyden ensimmäisen presidentin Lennart Meren.¹¹⁷ Käsitellessä kysymystä Viron neuvostomiehityksestä Hietanen tosin myönsi asiasta olevan erilaisia tulkintoja, mutta asettui kuitenkin selkeästi Neuvostoliittoon liittymisen vapaaehtoisuutta korostavan tulkinnan taakse.¹¹⁸ Hietanen korosti virolaisten omaa aktiivisuutta Neuvostoliittoon liittämisen yhteydessä mm. väittäen pääasiassa Suomen ja Viron lehdistössä julkaistuihin artikkeleihin tukeutuen virolaisten ja latvialaisten vuoden 1939 neuvottelujen aikana suorastaa kilpailleen siitä, kummat ehtisivät ensin Moskovaan.¹¹⁹ Hietasen pamfletin pääasiallinen teesi olikin se, että Viro kaikin tavoin syrjii

¹¹⁵ Bäckman 2008, 146–152.

¹¹⁶ Hietanen 2008, 7.

¹¹⁷ Hietanen 2008, 56–69.

¹¹⁸ Hietanen 2008, 56–69.

¹¹⁹ Hietanen 2008, 59.

maansa venäläisvähemmistöä. Viron vaatimuksia kielitaidon osoittamisesta kielikokeen avulla Hietanen kutsui kielirasismiksi ja itse kielikoetta hän kuvasi valitsemiensa ja esiin nostamiensa esimerkkien avulla nöyryyttäväksi.¹²⁰

Teoksensa epilogissa Hietanen esitti virolaisen everstiluutnantti Leo Kunnaksen mielipidekirjoitukseen tukeutuen Viron olevan matkalla kohti sisäistä aseellista konfliktia. Hietanen väitti myös Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden olevan sekaantumista Viron ja Venäjän välisiin asioihin, minkä hän katsoi saattavan johtaa tilanteeseen, jossa suomalaiset saavat Virossa vastaansa vihaiset venäläiset, joita puolustaa suurvalta Venäjä.¹²¹

Leena Hietasen teos sai osakseen melko paljon kritiikkiä, esim. Erkki Tuomioja totesi teosta arvosteleavassa blogitekstissään, että Hietasta voi arvostella sekä yksityiskohtien ja historian huonosta tuntemuksesta, että vääristä tulkinnoista ja myös virolaisvastaisesta asenteellisuudesta, mutta ei siitä, että hän on nostanut esiin vironvenäläisten kohteluun liittyviä epäkohtia.¹²²

Leena Hietasen ideologisena taustana näyttää olevan vanhakantainen kommunismi. Tämä käy ilmi mm. Johan Bäckmanin *YouTube*-kanavalla vuoden 2009 eurovaalien alla julkaistussa videossa, jossa Hietanen puhuu positiiviseen sävyyn 1970-luvulla marxismi-leninismiä edustaneesta taistolaisesta liikkeestä todeten taistolaisajan olleen Suomen historian ainoa ajanjakso, jolloin Suomessa oli intelligentsija.¹²³ Räikeämmin Hietasen kommunistista ideologiaa tuo esiin samaisella *YouTube*-kanavalla 17.4.2009 julkaistu video, jossa Hietanen puhuu hyvin positiiviseen sävyyn Josif Stalinista kuvaten häntä mm. suomalaisugrilaisten kansojen ystäväksi.¹²⁴ Edellä mainittujen lisäksi Hietanen toi varsin selväsanaisesti ilmi kommunistista ideologiaansa myös 10.3.2010 Johan Bäckmanin *YouTube*-kanavalla julkaistussa videossa, jossa Bäckman haastatteli Hietasta videon julkaisuajankohtana juuri ilmestyneen *Antifasistin päiväkirja* -teoksen johdosta. Haastattelussa Hietanen väitti kommunismin olleen länsimaiselle kulttuurille yhtä merkityksellinen kuin

¹²⁰ Hietanen 2008, 70–80.

¹²¹ Hietanen 2008, 138–141.

¹²² Tuomioja, Erkki: Toinen Viro. *Tuomioja.org*. 1.9.2008.

¹²³ Bäckman, Johan: Taistolaisuus: eurovaaliehdokas Leena Hietanen kommentoi. Johan Bäckmanin kanava. *YouTube*. 13.4.2009.

¹²⁴ Bäckman, Johan: Kuka oli Josif Stalin? Toimittaja Leena Hietanen kertoo. Johan Bäckmanin kanava. *YouTube*. 17.4.2009.

kristinusko. Lisäksi Hietanen toisti haastattelussa jo aiemmin esiin tuomiaan väitteitä, joiden mukaan kommunismin rinnastaminen natsismiin johtaa holokaustin kiistämiseen ja Hitlerin rehabilitointiin ja että nimenomaan Baltian maat ovat syyllistyneet natsismin rehabilitointiin.¹²⁵

Kuten Bäckmanilla, oli myös Hietasen taustalla havaittavissa venäläisvaikutteinen historiaskeema, jossa Viroon vuonna 1944 työntynyt puna-armeija nähtiin nimenomaisesti fasistisen tuhon torjijana ja Viron vapauttajana. Hietasen tavasta käyttää historiaa nousee Bäckmaninkin esille nostama moraalinen ulottuvuus, jossa Viron neuvostohistoria nähtiin kunniakkaana ja maan irtiotot neuvostomenneisyydestä vaarallisena tuhon tielle astumisena. Hietasen teksti sisälsi myös historian poliittista käyttöä, jossa vironvenäläisten kokema syrjintä rinnastui Viron saksalaismiehityksen aikaisiin tapahtumiin.¹²⁶

Verratessaan Suomen ja Viron historiaa keskenään Hietanen väitti Viron tehneen hyvän valinnan myöntyessään vuonna 1939 Neuvostoliiton vaatimukseen. Suomen Hietanen puolestaan väitti ryhtyneen sotasylliseksi.¹²⁷ Bäckmanin tavoin myös Hietanen käyttää natsismi -termiä melko tiheään. Sekä Bäckmanin, että Hietasta voidaan perustellusti arvostella natsi-termin tarpeettomasta käytöstä asiayhteyksissä, joissa ei tosiasiallisesti ole kyse kansallissosialismista tai ns. uusnatsismista.

5.3 Sofi Oksasen *Puhdistus* osana keskustelua

Sofi Oksasen fiktiivinen romaani *Puhdistus* sijoittuu Viroon maan ensimmäisen tasavallan ajasta uudelleen itsenäistymisen alkuun sijoittuvalle aikajanelle. Romaani julkaistiin hutikuussa 2008, eli vuosi Tallinnan patsaskiistan jälkeen. Teokselle myönnettiin sekä Finlandia- että Runeberg-palkinnot.

Oksasen romaanin päähenkilöitä ovat Viron maaseudulla yksin asuva Alide Truu sekä hänen luoksensa mafiaa paennut prostituoitu Zara, joka paljastuu tarinan edetessä Aliden Siperiaan karkotetun sisaren Ingelin tyttärentyttäreksi. Kertomuksen edetessä selviää myös, että Alide on

¹²⁵ Bäckman, Johan: Leena Hietanen: Kommunismin merkitys on sama kuin kristinuskon. Johan Bäckmanin kanava. *YouTube*. 10.3.2010.

¹²⁶ Hietanen 2008, 81–101.

¹²⁷ Hietanen, Leena: Viron miehitysmyytin historia. *Blogspot.com*. 29.8.2008.

ollut avioliitossa kommunistiseen puolueeseen kuuluneen Martinin kanssa ja toiminut kyydittäjän roolissa. Romaaniin kuuluu myös tarina Aliden taloonsa piilottamasta metsäveljet - vastarintaliikkeeseen kuuluneesta Ingelin aviomiehestä Hans Pekistä, johon sekä Ingel, että Alide olivat rakastuneet.

Puhdistus sai pääosin positiivisia arvioita esim. *Helsingin Sanomissa* 5.4.2008 julkaistussa kirja-arvostelussa teosta luonnehditaan naiskuvausta ja kansallisia kertomuksia rikastavaksi.¹²⁸ Toimittaja Leena Hietanen esitti puolestaan paheksuntansa *Dissidentti*-blogissaan Finlandia-palkinnon saajan valinnasta tehneen Pekka Tarkan perusteluille Oksasen teoksen valinnalle. Tarkka oli maininnut yhdeksi perusteluksi kirjan valinnalle sen, että Oksasen teos kertoo tosiasioita Viron historiasta, joita Hietanen itse piti Viron historian väärennöksinä.¹²⁹ Tammikuussa 2009 kirjoittamassaan blogitekstissä Hietanen luonnehti Oksasen romaania suomalaisen kirjallisuuden pohjanoteeraukseksi ja sisällöltään fasistiseksi. Hän myös esitti blogikirjoituksessaan, että Oksanen ei kirjaa kirjoittaessaan tiennyt mistä hän kirjoitti.¹³⁰ Saman vuoden heinäkuussa Hietanen julkaisi blogikirjoituksen, jossa hän nimitti Oksasta ”suomalaisen vasemmiston tuholaiseksi”, koska hänen *Puhdistus* -teoksensa Hietasen mukaan ruokkii neuvosto -ja vasemmistovastaisuutta Suomessa. Hietanen nimittää kirjoituksessaan Oksasta osaksi ”viejättävien virottarien huijarikolmikkoo”, johon hän Oksasen lisäksi laskee mukaan myös Imbi Pajun ja Iivi Anna Masson. Hietanen antoi myös ymmärtää, että Oksanen *Puhdistuksella* olisi ollut vaikutusta vasemmiston vaalitappioon vuoden 2009 eurovaaleissa.¹³¹

6. Oksasen ja Pajun teos osana keskustelua

Sofi Oksasen ja Imbi Pajun toimittama teos *Kaiken takana oli pelko* julkaistiin vuonna 2009, kun Viron niin sanotuista maaliskuun kyydityksistä oli tullut kuluneeksi kuusikymmentä vuotta, mikä mainittiin myös teoksen johdantoluvussa. Kirjan johdannossa käsiteltiin Viron neuvosto aikaisten tapahtumien lisäksi laajemmin myös kommunististen järjestelmien harjoittamaa poliittista

¹²⁸ Kantokorpi, Mervi: Voittaja saa kaiken. Sofi Oksasen romaani Viron lähihistoriasta rikastaa naiskuvausta ja kansallisia kertomuksia. *Hs.fi*. 5.4.2008.

¹²⁹ Hietanen, Leena: Pekka Tarkka ei ole seniili. *Blogspot.com*. 8.12.2008.

¹³⁰ Hietanen, Leena: Suomalaisen kirjallisuuden pohjanoteeraus. *Blogspot.com*. 26.1.2009.

¹³¹ Hietanen, Leena: Sofi Oksanen vasemmiston tuholaisena. *Blogspot.com*. 9.6.2009.

väkivaltaa ja verrattiin sitä natsi-Saksan vastaavaan. Kommunismien ja natsismien käyttämien keinojen erosta todettiin mm, että natsien käyttämät teloitukset ja tuhoamismenetelmät olivat kommunismien käyttämiä suoraviivaisempia ja mekaanisempia, mutta natsit eivät kommunistien tavoin esim. pakottaneet ihmisiä allekirjoittamaan väärennettyjä tunnustuksia. Sekä natsien, että kommunistien päämäärien samankaltaisuuksista todettiin mm. se, että molemmissa järjestelmissä pyrittiin eräänlaisen uuden ihmisen luomiseen, joka molemmissa tapauksissa tarkoitti kokonaisten kansojen tai kansanryhmien tuhoamista. Natsismissa pyrittiin alempiarvoisten rotujen ja kommunismissa uuteen maailmaan sopimattomien yhteiskuntaluokkien ja neuvostovastaisen materiaalin eliminoimiseen. Selitykseksi sille, miksi kommunismia ja natsismia on käsitelty historiankirjoituksessa eri tavoin, tarjottiin teoksen esipuheessa mm. sitä, että natsien valtakunta päättyi varsin nopeasti, mutta kommunistisia valtioita on edelleenkin olemassa ja sitä, että kommunismin rikoksia ihmisyyttä vastaan ei ole milloinkaan käsitelty Nürnbergin oikeudenkäynnin kaltaisessa julkisessa oikeudenkäynnissä. Myös sitä, että monet länsimaiset asiantuntijat ovat olleet marxilaisia, eivätkä sen vuoksi ole suhtautuneet kovinkaan kielteisesti sosialistisiin yhteiskuntajärjestelmiin esitettiin yhdeksi selitykseksi sille, miksi kommunismi on saanut historiankirjoituksessa natsismia suopeammin kohtelun.¹³²

Kaiken takana oli pelko -teos koostuu usean eri kirjoittajan artikkeleista, joissa käsitellään mm. Baltian maiden miehityksen historiaa, virolaisten kyydityksiä Siperiaan, neuvostopropagandaa, Viron vastarintaa, taide-elämää neuvosto-Virossa, menneisyyden käsittelyä sekä Viron uuden itsenäisyyden aikaa.¹³³

Viron joutuminen neuvostovallan alle selitettiin teoksessa, Olaf Mertelsmanin kirjoittamassa artikkelissa sovjetoinnin käsitteen avulla. Sovjetoinnilla tarkoitettiin artikkelissa neuvostojärjestelmän siirtämistä johonkin maahan tarkoituksena muuttaa maa Neuvostoliiton kaltaiseksi, jolloin neuvostojärjestelmän tuonti Viroon tapahtui ulkoa päin pakottaen, ei virolaisten omasta tahdosta.¹³⁴

Virolaisten asemaa neuvostovallan uhreina tuotiin esille mm. Aigi Rahi-Tammen virolaisten kyydityksiä käsittelevässä artikkelissa, jossa virolaisten kokemia sortotoimenpiteitä verrattiin myös

¹³² Oksanen, Paju 2009, 5–9.

¹³³ Oksanen, Paju 2009, 19–21.

¹³⁴ Mertelsmann 2009, 25–42.

muden Neuvostoliiton alueella eläneiden kansojen vastaaviin kohtaloihin. Siperiaan kyyditettyjen elämää Siperiassa, varsinkin karkotuksen alkuaikoina, kuvattiin ankarana kamppailuna, jossa vain vahvimmat yksilöt selvisivät hengissä. Artikkelissa todettiin virolaisen väestön karkotuksilla ja muun kielisen väestön siirtämisellä karkotetun väestön tilalle olleen merkittävää vaikutusta Viron vastarinnan murtumiselle ja maan myöhemmälle kehitykselle.¹³⁵

Viron juutalaisvähemmistön kohtaloita valaistiin Imbi Pajun artikkelissa, jossa huomautettiin juutalaisten aseman olleen Viron ensimmäisen tasavallan aikana huomattavan edistyksellinen ja ensimmäisen neuvostomiehityksen merkinneen heidän asemansa huomattavaa heikkenemistä, kulttuuriautonomian päättymistä ja noin 400 vironjuutalaisen kyyditystä. Paju totesikin vironjuutalaisten joutuneen toisessa maailmansodassa kahden tuhovoiman, gulagin ja holokaustin puristuksiin. Viron uudelleenitsenäistymisen Paju totesi merkinneen vironjuutalaisen kulttuurin elpymistä.¹³⁶

Vironvenäläisten kohtaloihin viitattiin jo Pajun juutalaisten kohtaloja käsittelevässä artikkelissa, jossa monien vironvenäläisten todettiin joutuneen Neuvostoliiton sortotoimenpiteiden uhreiksi jo ensimmäisen neuvostomiehityksen aikana.¹³⁷ Vironvenäläistä kulttuuria tuotiin esiin myös Igor Kojuthin tekemässä haastattelussa, jossa hän haastatteli professori Sergei Isakovia vironvenäläisestä kirjallisuudesta. Myös Isakov totesi Virossa olleen varsin vireä ja elinvoimainen venäläinen vähemmistökulttuuri jo ensimmäisen tasavallan aikana. Isakov totesi haastattelussa, että Viron venäläisvähemmistön tulisi pyrkiä integroitumaan mahdollisimman hyvin virolaiseen yhteiskuntaan, mikä rikastaisi vironvenäläistä kulttuuria ja antaisi Viron venäläisväestölle mahdollisuuden toimia kulttuurillisina sillanrakentajina Viron ja Venäjän välillä.¹³⁸

Neuvostomiehityksen aikaisia virolaisia ei teoksessa kuvattu ainoastaan passiivisina alistettuina tai sorrettiina, vaan heidän rooliaan myös miehityksen aktiivisina vastustajina tuotiin esiin. Jo teoksen johdantoluvussa tuotiin esiin vastarinnan merkitystä maan uudelleenitsenäistymiselle.¹³⁹

Viron toisen neuvostomiehityksen aikaista aseellista vastarintaa ja sen taustoja valotettiin Mart Laarin artikkelissa, jossa tuotiin esille mm. maassa saksalaismiehityksen aikana toimineiden

¹³⁵ Rahi-Tamm 2009, 61–87.

¹³⁶ Paju. 2009, 189–202.

¹³⁷ Paju. 2009, 192.

¹³⁸ Kojuth 2009, 371–377.

¹³⁹ Oksanen 2009, 11–13.

vastarintaryhmien vaikutusta toisen neuvostomiehityksen aikaisen aseellisen vastarinnan muodostumiseen. Artikkelissa käsiteltiin myös Baltian maiden aseellisen vastarinnan selkärangan murtumista vuoden 1949 kyyditysten mahdollistajana sekä mm. tapauksia, joissa virolaisten vastarintamiesten eli metsäveljien antamat ennakkovaroitukset pelastivat joitakin ihmisiä kyydityksiltä.¹⁴⁰ Lisäksi virolaista vastarintaa käsiteltiin mm. Sofi Oksasen kirjoittamassa artikkelissa, joka käsitteli virolaisten opiskelijoiden laululiikettä aseettoman vastarinnan muotona.¹⁴¹

6.1 Mielenosoittajia ja vastamielenosoittajia

Kaiken takana oli pelko -teoksen julkistamistilaisuus järjestettiin 23.3.2009 Helsingin Sanomatalossa. Itse kirjan julkistamisen lisäksi paljon huomiota sai myös Helsingin keskustassa järjestetty mielenosoitus, jossa kymmenkunta Nashi- ja Yövärtio -järjestöihin kuulunutta venäläisnuorta osoitti mieltään Sanomatalon edustalla, josta he siirtyivät elokuvateatteri Orionin edustalle, missä esitettiin samana päivänä latvialainen neuvostoterroria käsittelevä dokumenttielokuva *The Soviet Story*.

Samanaikaisesti venäläisnuorten mielenosoituksen kanssa järjestettiin myös Suomen islamilaisen puolueen mielenilmaus, jossa vaadittiin parempaa kohtelua Viron muslimeille. Paikalla oli Suomen islamilaisen puolueen tuolloinen puheenjohtaja Abdullah Tammi.¹⁴² Paikalle suunniteltiin myös kokoomuslaisen europarlamenttiehdokas Kai Pöntisen järjestämää vastamielenosoitusta, jonka osallistujamäärä jäi kuitenkin vähäiseksi.¹⁴³

Ylen 23.3.2009 päiväämässä artikkelissa muistutettiin mielenosoitukseen osallistuneen Yövärtio-liikkeen tulleen tunnetuksi Tallinnan pronssiyön mellakoista. Artikkelissa haastateltiin myös Yövärtiota edustanutta Maksim Revaa, joka luonnehti Orionissa järjestettyä *The Soviet Story* -elokuvan esitystä Viron turvallisuuspalvelun tempaukseksi ja nimitti ko. elokuvaa Venäjän vastaiseksi informaatioodankäynniksi.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Laar 2009, 293–303.

¹⁴¹ Oksanen 2009, 325–333.

¹⁴² Venäläiset ja islamilaiset mielenosoituksessa. *Yle.fi*. 23.3.2009.

¹⁴³ Viron menneisyys sai ihmiset Liikkeelle. *Ts.fi*. 23.3.2009.

¹⁴⁴ Venäläiset ja islamilaiset mielenosoituksessa. *Yle.fi*. 23.3.2009.

Islamilaisen puolueen mielenosoitukseen osallistunut puheenjohtaja Abdullah Tammi oli ollut julkisuudessa jo aiemminkin. Hänen oli kerrottu mm. toimineen kylmän sodan aikana KGB:n agenttina. Tammi kertoi itse toiminnasta agenttina Ylen vuonna 2008 esittämässä dokumentissa, jossa hän kertoi agenttina toimiessaan mm. soluttautuneensa Raamattuja kommunistisiin maihin salakuljettaneisiin kristillisiin yhteisöihin sekä pyrkiensä vaikuttamaan poliittisiin puolueisiin. Koulutuksen agenttitoimintaan Tammi kertoi saaneensa neuvosto-Virossa sijainneessa tukikohdassa.¹⁴⁵

Toimittaja Leena Hietanen julkaisi mielenosoitukseen liittyen *Dissidentti* -blogissaan 30.3.2009 päivätyn julistuksen, jonka allekirjoittajiksi hän merkitsi Suomen antifasistisen komitean Safkan, Viron Yöpartio-liikkeen, Viron Kansainvälisen säätiön kansallisten vähemmistöjen tueksi, Latvian antifasistisen komitean, Puolan Isänmaallinen klubi "Witezin", Puolan isänmaallinen vasemmisto – yhdistyksen ja Puolan Kansan armeijan sotilaiden kansallisen komitean. *Helsingin julistukseksi* otsikoidussa julistuksessa tuomittiin "Viron ja Latvian apartheidpolitiikka" sekä "fasismin yleistäminen ja natsi-kollaboraattoreiden rehabilitointi". Tuomion alaiseksi julistuksessa asetettiin myös "Baltian hallitusten yritykset samaistaa kommunismi fasismiin", jonka julistuksessa katsottiin olevan "eräs holokaustin kieltomuoto", koska se verratessaan kommunismin ja natsismin hirmutekoja keskenään "kiistää natsi-rikosten ainutlaatuisuuden". Tuttuun tapaan julistuksessa tuomittiin myös Baltian maiden "miehitysmyytti", jota luonnehdittiin "historian väärennökeksi" sekä Baltian maiden venäläisvähemmistön sorron välineeksi, jonka tarkoituksena on "legitimoida Viron ja Latvian apartheid-hallinnot".¹⁴⁶ Kyseessä oli jälleen moraalinen historiankäyttö, jossa historia nähdään hyvän ja pahan välisenä taisteluna ja Baltian maiden katsottiin ryhtyessään suhteellistamaan toisen maailmansodan historiaa ja rinnastamaan kommunismia ja fasismia toisiinsa siirtyneen historian väärälle puolelle. Samana päivänä Hietanen julkaisi myös kirjoituksen, joka oli suunnattu suoraan Suomen ns. perinteisiä medioita, erityisesti *Helsingin sanomia* vastaan. Kirjoituksessa paheksuttiin suomalaisen median uutisointia Helsingin mielenosoituksesta, erityisesti siitä syystä, että mielenosoituksen järjestäjä Suomen antifasistinen komitea SAFKA oli Hietasen mukaan jätetty uutisoinnissa mainitsematta. Lisäksi kirjoituksessa syytettiin Suomen

¹⁴⁵ Lindfors, Jukka: Abdullah Tammi KGB:n agenttina. *Yle.fi*. 3.11.2008.

¹⁴⁶ Hietanen, Leena: Julistus 23.3.2009. *Blogspot.com*. 30.3.2009.

mediaa Viron ”apartheidin” tukemisesta ja väitettiin kirjoituksessa paheksutun uutisoinnin johtavan paperimedian kuolemaan.¹⁴⁷

Viroa ja sen historiaa koskevan debatin tiimoilta järjestettiin myös aihetta käsittelevä Ylen *A-talk* lähetys, jossa vastakkain olivat Hietanen ja Bäckman sekä Historiantutkija Oula Silvennoinen ja toimittajakirjailija Jutta Zilliacus. Heti ohjelman alussa juontaja totesi, että *Kaiken takana oli pelko teoksen* -teoksen kirjoittajat Sofi Oksanen ja Imbi Paju eivät ole paikalla ja että heillä on varmasti perusteltu syy saapumatta jäämiselle. Juontaja totesi myös, että Viron Suomen suurlähetystö oli osoittanut paheksuntansa sille, että Bäckman ja Hietanen oli päästetty mielipiteineen televisioon. Studiossa käydyn keskustelun lisäksi ohjelmassa esitettiin eräänlaisena ylimääräisenä asiantuntijalausuntona professori Martti Turtolan aiemmin taltioitu haastattelu. Turtola kritisoi haastattelussa Oksasen ja Pajun kirjaa siitä, että se käsittelee ainoastaan Viron miehitysaikaa ja sivuuttaa kysymyksen siitä, miksi Viro alun perin menetti itsenäisyytensä. Ohjelman suurimman kohahduksen sai aikaan Hietasen väite, jonka mukaan pronssipatsaan siirto pois Tallinnan keskustasta oli niin törkeä teko, että Vladimir Putinilla olisi ollut oikeus lähettää Tallinnaan tankit.¹⁴⁸ Hietanen pyrki taustoittamaan lausahdustaan 31.3.2009 päivätyssä blogitekstissään, jossa hän totesi lausahduksen olevan peräisin 30.4.2007 samassa blogissa julkaistusta Fennougrien uhosta tuli Nyky-Viron tuho -kirjoituksesta. Hietanen totesi myös blogissaan, että yksikään suomalainen lehti ei suostunut kyseistä kirjoitusta julkaisemaan.¹⁴⁹ Kyseisessä kirjoituksessa Hietanen väitti pronssipatsaan siirron olevan Virolle lopun alkua. Viron johdon toimia pronssisoturikiistan yhteydessä Hietanen luonnehti suoraksi kutsuksi Vladimir Putinille, ryhtyä pitämään huolta Viron venäläisestä väestöstä.¹⁵⁰

Bäckman julkaisi *Pronssisoturi*-blogissaan 9. huhtikuuta 2009 Oili Suomen mielipidekirjoituksen, joka oli otsikoitu Avoin kirje Oula Silvennoiselle. Bäckman julkaisi Suomen kirjoituksen skannattuna kuvana, mutta ei maininnut, missä lehdessä ko. kirjoitus oli julkaistu ja mikä oli alkuperäinen julkaisuajankohta. Oili Suomi antoi kirjoituksessaan kiitosta Silvennoiselle kriittisestä suhtautumisesta Suomen ja Natsi-Saksan suhteisiin toisen maailmansodan aikana, mutta samalla

¹⁴⁷ Hietanen, Leena: Mauno Koivisto oli väärässä. *Blogspot.com*. 30.3.2009.

¹⁴⁸ Perälä, Reijo: Viron kohtalo kuohuttaa. *Yle.fi*. 27.3.2009.

¹⁴⁹ Hietanen, Leena: Putinin tankit- lausahdus. *Blogspot.com*. 31.3.2009.

¹⁵⁰ Hietanen, Leena: Fennougrien uhosta tuli Nyky-Viron tuho. *Blogspot.com*. 30.4.2007.

arvosteli häntä kovin sanoin kriittisestä suhtautumisesta Neuvostoliiton historialliseen perintöön Ylen *A-talkin* sekä Oksasen ja Pajun teoksen arvostelun yhteydessä. Kuvaavaa Suomen kirjoituksessa on seuraava lainaus: ”Uskon, että te kuitenkin tutkimusta jatkaessanne tulette toteamaan Neuvostoliiton voiman hitleriläisen blokin murskaamisessa ja että sen pitää olla kaikkien muistissa, myös nuorison.”¹⁵¹ Oili Suomen kirjoituksen lisäksi Bäckman on julkaissut blogissaan myös muita alun perin muiden henkilöiden kirjoittamia tekstejä. Esim. 8.11.2008 julkaisi Bäckman blogissaan historiantutkija Matti Klingen *Nainen kävi parvekkeella* - päiväkirjateoksesta lainattua tekstiä, jossa kritisoitiin Viron tuolloisen presidentin Toomas Hendrik Ilveksen kansallisuus- ja -venäjänpolitiikka sekä Bäckmanin mukaan myös syytettiin Suomea Viron neuvostoaikaisista kyydityksistä.¹⁵²

7. Yhteenvetoa ja pohdintaa

Klas Göran Karlsson on teoksessaan *Historia som vapen* määritellyt kolme historian tasoa jotka ovat: historia faktana, historia kertomuksena ja historia tietoisuutena.¹⁵³ Pronssisoturikiistan yhteydessä kiistelyä syntyi kaikilla edellä mainituilla tasoilla.

Kysymykseen *miten pronssisoturikiistaa ja laajemmin Viron historiaa käsiteltiin perinteisessä mediassa ja blogosfäärissä* on todettava ensinnäkin, että perinteinen media ei juurikaan pyrkinyt kiistämään historiafaktaa Viron neuvostomiehityksestä eikä kärkevää kritiikkiä Viron toimista patsaskiistan yhteydessä juuri esitetty. Blogikirjoittajista Johan Bäckman ja Leena Hietanen pyrkivät kirjoituksillaan kiistämään Viron olleen Neuvostoliiton miehittämä. Miehityksen sijasta Hietanen ja Bäckman käyttivät termiä ”miehitysmyytti”, jota Bäckman esitti nimenomaisesti natsi-Saksan luomaksi. Eräät toiset blogikirjoittajat, kuten Kullervo Kalervonpoika pyrkivät puolestaan korostamaan neuvostomiehityksen negatiivisia vaikutuksia Viron kannalta. Bäckmanin ja Hietasen blogiteksteissä huomio kiinnittyi puolestaan Viron ensimmäisen ja toisen neuvostomiehityksen väliin sijoittuneen saksalaismiehityksen kauhuihin, erityisesti Virossa tapahtuneisiin juutalaisten joukkoteloituksiin, joilla erityisesti Bäckman suorastaan hekumoi *Pronssisoturi* -teoksessaan.¹⁵⁴

¹⁵¹ Bäckman, Johan: Avoin kirje Oula Silvennoiselle. *Blogspot.com*. 9.4.2009.

¹⁵² Bäckman, Johan: Professori Klinge kirjoittaa Viron kyydityksistä. *Blogspot.com*. 8.11.2008

¹⁵³ Karlsson 1999, 34–40.

¹⁵⁴ Bäckman 2008, 134–141.

Saksalais miehityksen kauhuja käytettiin Bäckmanin kirjoituksissa myös tukena narratiiville, jonka mukaan Neuvostoliitto olisi vuonna 1944 toiminut Viron vapauttajana.

Tarkasteltaessa historiaa kertomuksena vastakkain asettuivat kaksi erilaista narratiivia, joista toisessa pronssipatsaan katsottiin kuvaavan voittoa sekä vapautusta ja toisen puolestaan alistusta ja sortoa. Merkille pantavaa on se, että molemmissa narratiiveissa virolaiset ovat objektin, joko vapautetun tai sorretun asemassa. Neuvostoliitto/Venäjä saa molemmissa em. narratiiveissa puolestaan aktiivisesti toimivan subjektin aseman, joka joko vapautti tai alisti Viron. Tämän tosin toteutuu ainoastaan silloin kun ko. narratiivit esitetään puhtaina, mikä ainoastaan harvoin toteutuu sellaisenaan. Useimmissa tapauksissa myös virolaisilla nähdään aktiivisia rooleja.

Puhuttaessa historiatietoisuudesta vastakkain asettuvat kahden eri ryhmän kollektiivinen historiakäsitys. Historiatietoisuudella tarkoitettiin alun perin historian näkemistä maailmankatsomuksen rakennusaineena ja luonteeltaan idealistisena pohdintana historian kulun suunnasta ja näköaloista. Erityisesti 1970-luvulla historiatietoisuuteen tuli ns. Frankfurtin kriittisen koulukunnan vaikutuksesta uudenlainen tulkinta, jossa historiatietoisuus nähtiin menneisyyden selittämisen, nykyisyyden ymmärtämisen ja tulevaisuuden odotusten rakentamisen yhteispeliksi. Frankfurtin koulukunnan vaikutuksesta syntyi myös näkemys historiatietoisuuden porrasmäisestä kehitymisestä yksinkertaisesta kronologian tajusta erilaisten ilmiöiden ja niiden taustojen ymmärtämiseen.¹⁵⁵ Puhuttaessa erilaisten kollektiivisten ryhmien historiatietsuudesta ja historiakäsityksistä kiistan keskiöön nousee helposti ”me olemme oikeassa, te väärässä” -asetelma, jossa kansa tai kansanryhmä kokee joutuvansa häväistyksi, mikäli heidän kollektiiviseen itseymmärrykseensä kuuluva historiakertomus asetetaan kyseenalaiseksi. Tämä tulee esiin mm. Johan Bäckmanin eräissä ulostuloissa, joissa hän esittää puheiden Viron neuvostomiehityksestä olevan kiihottamista kansanryhmää (vironvenäläiset) vastaan. Ko. tapauksessa on huomioitavaa se, että Bäckman ei itse edusta vironvenäläisiä, vaan puhuu ulkopuolisena toimijana heidän puolestaan.

Johan Bäckmanin *Pronssisoturi*-teoksessa Suomi esitettiin suorastaan syylliseksi Viron joutumiselle neuvostovallan alle, vaikkakaan Neuvostoliitto ei Bäckmanin mukaan koskaan varsinaisesti

¹⁵⁵ Ahonen, Rantala 2015, 84–86.

miehittänytkään Viroa. Tueksi Viron neuvostomiehityksen kiistäville väitteilleen Bäckman nostaa blogissaan esim. *Postimees*-lehdessä julkaistun uutisjutun kesältä 1940, missä kerrotaan Neuvostoliiton lähettämien lisäjoukkojen saapumisesta Viroon mainitsematta mitään sellaista, joka viittaisi miehitykseen.¹⁵⁶ Bäckman vertaa Suomen ja Viron toisen maailmasodan aikaista tilannetta *Pronssisoturi*-blogissa julkaisemansa Viron ensimmäisen neuvostomiehityksen loppuun kesään 1941 sijoittuvan Poljemme murskaksi valkosuomalaisen käärmeen -julistuksen avulla. Kyseisessä tekstissä julistetaan sota Neuvostoliittoa vastaan yhdessä Saksan kanssa hyökänneelle Suomelle.¹⁵⁷ Bäckman ilmeisesti antaa ymmärtää, että Suomen liittyttyä sotaan Saksan rinnalla, oli Viro toisella puolella rintamaa omasta vapaasta tahdostaan. Vasta Saksan miehitetty Viron heinäkuussa 1941, joutui maa Bäckmanin mukaan miehityksen alle, jolloin maan miehittäjänä toimi Suomen liittolainen Saksa. Leena Hietanen ilmaisee asian suorasukaisemmin toteamalla Viron tehneen hyvän valinnan menemällä toisen maailmansodan voittajavaltioihin kuuluneen Neuvostoliiton puolelle. Suomen Hietanen toteaa puolestaan ryhtyneen sotarikolliseksi.¹⁵⁸ Virolaisen näkökulman taakse asettunut Kullervo Kalervonpoika ottaa esille mm. sen, että Suomen käydessä talvisotaa, joutui puolueettomuuteen pyrkinyt Viro vaikeaan tilanteeseen Neuvostoliiton ilmavoimien käytettyä Viroon sijoitettuja lentoasemiaan Suomeen suuntautuneiden pommituslentojen tukikohtina.¹⁵⁹

Tarkasteltaessa kysymystä *miten tapahtumien aikaista tilannetta Virossa, erityisesti virolaisten ja vironvenäläisten välisiä suhteita käsiteltiin* kiinnittyy huomio mm. siihen, että Hietanen ja Bäckmanin blogiteksteistä ja pamfleteissa Viro kuvattiin apartheid-valtiona joka sortaa venäläisvähemmistöään ja vääristelee historiaansa mm. puhumalla neuvostomiehityksestä, jota Hietanen ja Bäckman nimittivät kirjoituksissaan ”miehitysmyytiksi”.¹⁶⁰ Leena Hietanen kuvasi blogissaan 30.3.2009 julkaisemassaan, alun perin 23.3.2009. pitämässään puheessa käyttämänsä termin ”Viron apartheid-politiikka” tarkoittavan maan venäläisväestön ”kansalaisuuden riistoa” sekä mm. ”kulttuuriin ja kieleen kohdistuvaa vainoa”. Hietanen syytti julistuksessaan Viroa myös ”fasismin ylistämisestä” ja ”natsi-kollaboraattoreiden rehabiloinnista”. Viron johdon pyrkimyksiä

¹⁵⁶ Johan Bäckman, Neuvostomiehitystä ei ollut, Blogikirjoitus 18.6.1940.

¹⁵⁷ Johan Bäckman, Poljemme murskaksi valkosuomalaisen käärmeen, Blogikirjoitus 14.10.2008.

¹⁵⁸ Leena Hietanen, Viron miehitysmyytin historiaa, Blogikirjoitus 29.8.2008.

¹⁵⁹ Kullervo Kalervonpoika: Valheita Virosta, Blogikirjoitus 7.5.2008.

¹⁶⁰ Leena Hietanen, Viron miehitysmyytin historia, Blogikirjoitus 29.8.2008.

Johan Bäckman, Natsipropagandan miehitysmyytti, Blogikirjoitus 17.8.2008.

rinnastaa natsismi ja kommunismi toisiinsa Hietanen nimittää ”eräksi holokaustin kieltomuodoksi”.¹⁶¹

Kullervo Kalervonpoika -blogissa Hietasen väitteet Viron apartheid-politiikasta kiistettiin ja huomautettiin, että vironvenäläiset ovat Viron neuvostomiehityksen aikana maahan siirrettyä väestöä, jonka olisi pyrittävä elämään maan kantaväestön ehdoilla, eikä päinvastoin. Ko. blogissa tartuttiin myös Hietasen erääseen väittämään ”tsuhnista” eli suomalaisugrilaisista ”rikollisen tyhmänä kansana”, jota ilmaisua luonnehditaan ”kiihottamiseksi kansanryhmää vastaan”.¹⁶²

Markku Jokisipilä huomautti patsaskiistaa koskevassa blogitekstissään Tallinnassa nujakoineiden nuorten olleen sukupolvea, joka ei välttämättä ollut vielä syntynytkään neuvostoaikana. Jokisipilä arveli kirjoituksessaan mellakoihin osallistuneiden venäläisten olleen moniongelmaisista syrjäytyneitä nuoria miehiä ja virolaisten puolestaan skinheadeja ja muita ”äärkansallisia jolppeja”. Jokisipilä katsoo molempien osapuolten riehumishalujen liittyvän nuorison syrjäytymiseen ja näkee kritisoitavaa sekä Viron kansallisuuspolitiikassa, että vironvenäläisten asenteissa.¹⁶³

Historian käyttö liittyy voimakkaasti historian ulottuvuuksiin, joita ovat mm. eksistentiaalinen, moraalinen ja ideologinen ulottuvuus.¹⁶⁴ Pronssisoturikiistassa korostuivat erityisesti moraalinen ja ideologinen ulottuvuus. Kysymykseen *pyrittiinkö aiheen käsittelyn yhteydessä käyttämään historiaa joihinkin tarkoituksiperiin* liittyen korostui Bäckmanin ja Hietasen kirjoituksissa ajatus virolaisten moraalista kiitollisuudenvelasta ”venäläisille vapauttajille”, joiden he katsoivat tulleen häväistyksi patsaan siirron yhteydessä. Hietanen ja Bäckman käyttivät oman tulkintansa mukaista historianarratiivia osoittaakseen paheksuntaa Viron toimia kohtaan. Erityisesti Hietasen kohdalla korostui vanhakantainen kommunistinen ideologia, jonka tueksi hän pyrki esittämään vahvasti neuvostoliittolaista historianarratiiviin tukeutuvia seikkoja. Sekä Bäckman, että Hietanen käyttivät historiaa myös moraalisen itseruoskinnan välineenä, erityisesti Suomen toisen maailmansodan historiaan liittyen.

¹⁶¹ Hietanen, Leena: Julistus, 23.3.2009. *Blogspot.com*. 30.3.2009.

¹⁶² kullervo Kalervonpoika: Valheita Virosta. *Blogspot.com*. 7.5.2008.

¹⁶³ Jokisipilä, Markku: Pronssipatsas. *Blogspot.com*. 27.4.2007.

¹⁶⁴ Grönholm & Nyysönen 2019, 17–22.

Kullervo Kalervonpoika käytti historiaa puolestaan kansallismielisen ja maahanmuuttokriittisen ideologian tukemiseen. Esimerkiksi virolaisten ja vironvenäläisten väliset ongelmat, nähtiin blogikirjoituksissa osoituksena epäonnistuneesta monikulttuurisuudesta, joka saattaisi toteutua myös Suomessa liiallisen maahanmuuton seurauksena.

Kysyttäessä sitä, *minkälaisia jännitteitä oli havaittavissa blogosfäärin ja kahden suomalaisen valtakunnallisen median (Yleisradio ja Helsingin Sanomat) välillä* nousee esiin se, että tarkastelemiani valtakunnallisia medioita vastaan hyökkäsivät pääasiassa Johan Bäckman ja Leena Hietanen sekä eräät heitä tukeneet Suomen antifasistiseen komiteaan SAFKA:an kytkeytyneet henkilöt. Bäckman esimerkiksi syytti *Helsingin Sanomia* sodanlietsonnasta ja katsoi HS:n kirjoittelun olevan luontaista jatkoa lehden toisen maailmansodan aikaiselle venäläis- ja neuvostovastaiselle kirjoittelulle. Bäckman pyrki siis käyttämään historiaa ottamalla esiin moraalittomana pitämänsä *Helsingin Sanomien* neuvostovastaisen kirjoittelun ja rinnastamalla sen lehden vuoden 2008 aikaiseen linjaan. Bäckman ei kuitenkaan tarkemmin eritellyt blogissaan, mitä hän tarkoitti mainitsemallaan venäläis- ja neuvostovastaisella kirjoittelulla.¹⁶⁵

Viroa puolustavista blogiteksteissä arvostelu kohdistui perinteisten medioiden sijaan etupäässä suomalaisiin politiikkoihin. Esim. Kullervo Kalervonpojan blogikirjoituksissa mediakritiikki rajoittui lähinnä ”hyysäri” ja ”huumorilehti pravda” -tyylisiin nimiväännöksiin ja varsinaisen arvostelu kohdistui pääasiassa ko. ajankohdan johtaviin poliitikkoihin kuten Matti Vanhaseen. 28.4.2007 päivätyssä blogitekstissä Kullervo Kalervonpoika kritisoi kovasanaisesti tuolloista pääministeriä Matti Vanhasta lausunnosta, jossa patsaskiista todettiin Viron sisäiseksi asiaksi mainitsematta Venäjän osuutta kiistaan.¹⁶⁶ Kullervo Kalervonpojan tapauksessa kärkevin kritiikki kohdistui venäjämielisiin blogisteihin kuten Leena Hietaseen. Esim. kirjoituksessa *Leena Hietasen usko on totuutta vahvempaa* kirjoittaja otti esiin Hietasen *Uuden Suomen* ja myös *Dissidentti* -blogissaan esiintuoman väitteen, jonka mukaan virolaisilla oli Neuvostoliitossa varsin hyvät oltavat.¹⁶⁷ Väitteen antiteesiksi kirjoittaja nosti blogissaan esiin virolaisten omia muistelmia

¹⁶⁵ Bäckman, Johan: Helsingin sanomat toivoo sotaa. *Blogspot.com*. 17.8.2008.

¹⁶⁶ Kullervo Kalervonpoika: Häpeä Vanhanen. *Blogspot.com*. 28.4.2007.

¹⁶⁷ Hietanen, Leena: Neuvostoliiton rikoksia osa 2. *Blogspot.com*. 4.5.2009

neuvostoaikaisesta terrorista.¹⁶⁸ Hietasen blogikirjoituksessa väitettiin olojen neuvostoaikaisessa Virossa olleen kohtalaisen hyvät kaikille muille paitsi ”virolaisille natseille”. Ko. väite on siinä mielessä melko raju, että se antaa mahdollisuuden tulkita Hietasen väittäneen kaikkien neuvostoaikoina vaikeuksiin joutuneiden virolaisten olleen natseja. Syy miksi vironmielisiä kannanottoja esittäneet blogaajat eivät ainakaan samassa määrin, kuin venäjänmieliset kritisoineet Suomen tuolloisia medioita lienee se, että suomalaisen median sympatiat ainakin päällisin puolin tarkasteltuna vaikuttivat olleen Viron ja virolaisten puolella.

Pronssisoturikiistana synnyttämään keskusteluun liittyneitä historiaskeemoja tarkasteltaessa, huomio kiinnittyy siihen, millaisia skeemoja on löydettävissä median ja blogosfäärin kirjoittelusta. *Helsingin Sanomien* kirjoituksissa löytyi ainakin jossain määrin tukea virolaiselle selviytymisen skeemalle. Esimerkiksi 13.5.2007. julkaistussa patsaan mallin henkilöllisyydellä spekuloidussa kirjoituksessa haastateltiin patsaan malliksi väitetyn Palusalun tytärtä ja hänen annettiin ymmärtää kantaneen koko synkän neuvostovallan ajan hänen isänsä uskomaa salaisuutta. Vasta Viron palautettua itsenäisyytensä ja ajan tultua muutenkin kypsäksi, pystyi haastateltava kertomaan tarinansa julkisuuteen.¹⁶⁹ Kyseisessä tapauksessa on kuitenkin kyse suomalaisen toimittajan välittämästä virolaisen henkilön varsin subjektiivisesta kertomuksesta. Artikkelissa Palusalun rooli patsaan mallina esitettiin varmistuneena tietona ottamatta kuitenkaan huomioon virolaisten tutkijoiden esittämiä spekulatioita muista mahdollisista patsaan mallina toimineista henkilöistä. Selviytymisen skeema oli havaittavissa myös artikkelista, jossa kerrotaan malliksi esitetyn Kristjan Palusalun vaiheista. Kirjoituksessa kerrottiin eräänlainen selviytymistarina, jonka lukija voi helposti rinnastaa Viron kansan selviytymiseen. Artikkelissa sivuttiin myös suomalaisten ja virolaisten välisiä suhteita mm. kertomalla puna-armeijan rangaistuspataljoonaan joutuneen Palusalun antautumisesta suomalaiselle Toivo Suuperkolle.¹⁷⁰ Selviytymisen skeema oli havaittavissa myös jo 1990-luvulla julkaistussa artikkelissa, jossa kerrottiin suunnitelmista neuvostotraditiota edustaneen monumentin peittämiseksi Viron itsenäisyyden symboliikalla.¹⁷¹

¹⁶⁸ Kullervo Kalervonpoika: Leena Hietasen usko on totuutta vahvempaa. *Wordpress.com*. 4.5.2009.

¹⁶⁹ Hakala, Pekka: Painija Palusalu varmistui viron Pronssisotilaan malliksi. *Hs.fi*. 13.5.2007.

¹⁷⁰ Hakala, Pekka: Puna-armeijasta paennut Kristjan antautui Toivolle. *Hs.fi*. 13.5.2007.

¹⁷¹ Rotko, Jorma: Ristin voitto Tallinnan pronssinen punasoturi päättyy piiloon graniitin taakse. *Hs.fi*. 3.3.1995.

Ylen sisällöissä selviytymisen skeemaa oli havaittavissa mm. Arto Nybergin Villu Tamme - haastattelussa.¹⁷²

Venäläinen torjutun tuhon skeema oli esillä lähinnä Johan Bäckmanin ja Leena Hietasen blogikirjoituksissa sekä pamfleteissa. Bäckmanin ja Hietasen teksteissä Pronssisoturi edusti Neuvostoliiton fasismista saaman voiton muistoa, jota Viron suorittama patsaan siirto heidän mukaansa häpäisi. Kullervo Kalervonpojan kirjoituksissa oli puolestaan näkyvillä eräänlainen näkökulma selviytymisen skeemaan, jossa selviytyminen suurempien kansojen puristuksessa nähtiin myös muiden pienten kansojen osaksi. Viron haasteeksi nähtiin neuvostovallasta selviytymisen jälkeisinä aikoina Venäjän sunnalta tuleva painostus, sekä entisen miehittäjän peruja oleva venäläisvähemmistö. Venäjän voimapolitiikka nähtiin myös Suomea koskevaksi uhaksi ja maahanmuuton sekä monikulttuurisuuden mukanaan tuomat uhat Viron venäläisvähemmistön aiheuttamiin ongelmiin verrattaviksi. Huomionarvoista on myös se, että *Kullero Kalervonpoika*-blogissa Nato-jäsenyyttä ei katsottu Suomen kannalta oikeaksi valinnaksi Venäjän luomalta uhalta suojautumiseen. Sen sijaan Suomen kannalta edulliseksi vaihtoehdoksi esitettiin sotilaallista yhteistyötä Ruotsin kanssa.¹⁷³

Pronssisoturikiista antaa aiheita myös erilaisille spekulatioille. Yksi mielenkiintoinen kysymys on se, olisiko yhdeksänkymmentäluvulla toteutumatta jäänyt suunnitelma laajentaa Tönismäen muistomerkki ristillä ja graniittipylväillä estänyt patsaskiistan syntymisen, vai olisiko Venäjä tai Viron venäläisvähemmistö jossain vaiheessa kokenut myös patsaan jäämisen uudelleen itsenäistynyttä Viroa edustavan symboliikan varjoon loukkaavaksi. Spekulaatioihin Tönismäen muistomerkkihankkeen toteutumisesta liittyy myös kysymys siitä, mikä olisi Pronssisoturin merkitys tänä päivänä, mikäli patsas olisi päätynyt uusien monumenttien varjoon tai patsaan siirto olisi jostain muusta syystä jäänyt toteuttamatta. Voidaan myös kysyä, mikäli patsas olisi sotilashautausmaalle siirron sijasta sulatettu romumetalliksi, olisivatko Tallinnan tapahtumat eskaloituneet toteutunutta rajummaksi konfliktiksi.

¹⁷² Himber, Petra: Villu Tamme, toimiko perestroika. *Yle.fi*. 3.10.2008.

¹⁷³ Kullervo Kalervonpoika: Natoa parempi vaihtoehto. *Wordpress.com*. 26.5.2007.

Mielenkiintoisena vertailukohtana pronssisoturikiistaan voidaan ottaa esille vuonna 2020 Yhdysvalloissa puhjenneisiin ja sieltä myös maan ulkopuolelle levinneisiin Black lives matter -mellakoihin liittynyt patsasilkivalta, jossa useita ns. valkoista ylivaltaa edustavaksi katsottuja patsaita on joko töhritty maalilla, turmeltu tai tuhottu. Tosin Yhdysvalloissa on esiintynyt vaatimuksia mm. eräiden maan sisällissodan aikaista konfederaatiota edustaneiden monumenttien poistamiseksi jo ennen vuoden 2020 BLM-mellakoiden puhkeamista. Pronssisoturikiistan tapaan myös BLM-mellakat ovat herättäneet paljon keskustelua sekä mediassa, että sosiaalisessa mediassa, tosin viimeksi mainitun kohdalla on kyse huomattavasti laajemmalle levinneestä ilmiöstä. Black lives matter -mellakoihin liittynyt patsasilkivalta inspiroi myös eräitä suomalaisia toimijoita vaatimaan patsaiden poistoja julkisesta tilasta. Esim. Vasemmistoliiton nuorisjärjestö julkaisi kesäkuussa 2020 kannanoton, jossa vaadittiin marsalkka Mannerheimin patsaan siirtämistä pois alkuperäiseltä paikaltaan Helsingin keskustasta. Kannanotossa vaadittiin myös eräiden muiden patsaiden siirtämistä pois kaupunkien keskustoista.¹⁷⁴

Black lives matter -mellakoijista poiketen eivät Tallinnassa keväällä 2007 mellakoineet ihmisjoukot pyrkineet vandalisoimaan patsasta, vaan estämään sen siirron. Tosin ennen vuoden 2007 patsaskiistaa eräät virolaisryhmät syyllistyivät patsaan töhrimiseen ja on mahdollista, että ko. ryhmät toivoivat patsaan lopullista tuhoamista. Pronssisoturikin tapauksessa eivät patsaan tuhoamista eivätkä patsaan säilyttämistä Tallinnan keskustassa toivoneet ryhmät saaneet tahtoaan läpi.

Pronssisoturikiista on otettu esiin myös eräissä sellaisissa blogiteksteissä, jotka on kirjoitettu vasta sen jälkeen, kun patsaskiista ei ole ollut enää ajankohtainen. Esim. Timo Vihavainen mainitsi pronssiyön tapahtumat 7.7.2020 julkaistussa blogitekstissä Patsaiden kohtaloita, joka perustui pitkälti Peeter Kaasikin sekä Jaak ja Rita Valgen teokseen *Monumendid ja võim*. Vihavainen mainitsi patsaskiistaan liittyen blogitekstissään, että eräissä muissa valtioissa asiaan olisi suhtauduttu rauhallisimmin ja että valtioiden tavoissa suhtautua erilaisiin monumentteihin on eri maiden historiallisista erityispiirteistä johtuvia eroja. Blogin kommenttiosiossa otettiin odotetusti

¹⁷⁴ Vasemmistonuoret: On aika siirtää patsaat paraatipaikoilta puistoon. *Vasemmistonuoret.fi*. 16.6.2020.

esille myös BLM-mellakoiden patsasikivalta ja spekulointiin mm. sillä ajatuksella, että BLM-aktivistit pystyttäisivät kaadettujen patsaiden paikalle omat monumenttinsa. Viron nykyiseen tilanteeseen liittyen Vihavainen huomautti kirjoituksessaan, *Monumendid ja võim* -teoksen tietoihin tukeutuen, että Virossa on edelleen noin 200 neuvostoaiasta monumenttia, joita ei pronssisoturien tavoin ole koettu loukkaavina tai muutoin suuria intohimoja herättävinä.¹⁷⁵

¹⁷⁵ Vihavainen, Timo. Patsaiden kohtaloita. *Blogspot.com*. 7.7.2020.

Lähdeluettelo

Kaikki luettelon linkit tarkistettu 18.10.2020.

Tutkimusaineisto

Blogosfääri

Hietanen, Leena: Fennougrien uhosta tuli Nyky-Viron tuho. *Blogspot.com*. 30.4.2007.
<http://dissidentti.blogspot.com/2007/05/fenno-ugrien-uhosta-tuli-nyky-viron.html>

Hietanen, Leena: Julistus 23.3.2009. *Blogspot.com*. 30.3.2009.
<https://dissidentti.blogspot.com/2009/03/julistus-23032009.html?m=0>

Hietanen, Leena: Mauno Koivisto oli väärässä. *Blogspot.com*. 30.3.2009.
<http://dissidentti.blogspot.com/2009/03/mauno-koivisto-oli-vaarassa.html>

Hietanen, Leena: Neuvostoliiton rikoksia. *Blogspot.com*. 4.5.2009.
<http://dissidentti.blogspot.com/2009/05/neuvostoliiton-rikoksia-osa-2.html>

Hietanen, Leena: Pekka Tarkka ei ole seniili. *Blogspot.com*. 8.12.2008.
<http://dissidentti.blogspot.com/2008/12/pekka-tarkka-ei-ole-seniili.html>

Hietanen, Leena: Pronssipatsas (Jäähvyäiset pronssipatsaalle). *Blogspot.com*. 26.4.2007.
http://dissidentti.blogspot.com/2007/05/jhyviset-pronssipatsaalle_329.html

Hietanen, Leena: Putinin tankit- lausahdus. *Blogspot.com*. 31.3.2009.
<https://dissidentti.blogspot.com/2009/03/putinin-tankit-lausahdus.html>

Hietanen, Leena: Sofi Oksanen vasemmiston tuholaisena. *Blogspot.com*. 9.6.2009.
<http://dissidentti.blogspot.com/2009/06/sofi-oksanen-vasemmiston-tuholaisena.html>

Hietanen, Leena: Suomalaisen kirjallisuuden pohjanoteeraus. *Blogspot.com*. 26.1.2009.
<http://dissidentti.blogspot.com/2009/01/suomalaisen-kirjallisuuden.html>

Hietanen, Leena: Tulenkantajan synkkä yksinpuhelu. *Blogspot.com*. 19.11.2008.
<http://dissidentti.blogspot.com/2008/11/tulenkantajan-synkk-yksinpuhelu.html>

Hietanen, Leena: Viron miehitysmyytin historia. *Blogspot.com*. 29.8.2008.
<http://dissidentti.blogspot.com/2008/08/viron-miehitysmyytin-historia.html>

Hietanen, Leena: Viro tuo kristalliyöt takaisin Eurooppaa. *Blogspot.com*. 26. 4.2007.
<http://dissidentti.blogspot.com/2007/05/viro-tuo-kristalliyt-takaisin.html>

Tuomioja, Erkki: Pitäisikö provosoitua? *Blogspot.com*. 6.10.2008.
<https://tuomioja.org/kirjavinkit/2008/10/johan-backman-pronssisoturi-viron-patsaskiistan-taustaja-sisalto-tarbeinfo-381-s-helsinki-2008/>

Tuomioja, Erkki: Toinen Viro. *Tuomioja.org*. 1.9.2008.
<https://tuomioja.org/kirjavinkit/2008/09/leena-hietanen-viron-kylma-sota-wsoy-143-s-vantaa-2008/>

Jokisipilä, Markku: Pronssipatsas. *Blogspot.com*. 27.4.2007.
<https://jokisipila.blogspot.com/search?q=pronssipatsas>

Jokisipilä, Markku: Vielä pronssisoturista. *Blogspot.com*. 3.6.2007.
<http://jokisipila.blogspot.com/2007/06/viel-pronssisoturista.html>

Kullervo Kalervonpoika: Häpeä Vanhanen! *Wordpress.com*. 28.4.2007.
<https://kullervokalervonpoika.wordpress.com/2007/04/28/hapea-vanhanen/>

Kullervo Kalervonpoika: Isovenäläisyys nostaa päätään. *Wordpress.com*. 21.4.2007.
<https://kullervokalervonpoika.wordpress.com/2007/04/21/isovenalaisyys-nostaa-paataan/>

Kullervo Kalervonpoika: Leena Hietasen usko on totuutta vahvempaa. *Wordpress.com*. 4.5.2009.
<https://kullervokalervonpoika.wordpress.com/2009/05/04/leena-hietasen-usko-on-totuutta-vahvempaa/>

Kullervo Kalervonpoika: Vakava varoitus Virosta. *Wordpress.com*. 27.4.2007.
<https://kullervokalervonpoika.wordpress.com/2007/04/27/vakava-varoitus-virosta/>

Kullervo Kalervonpoika: Valheita Virosta. *Wordpress.com*. 7.5.2008.
<https://kullervokalervonpoika.wordpress.com/2008/05/07/valheita-virosta/>

Bäckman, Johan: Pronssikritiikki. *Blogspot.com*.
<http://pronssikritiikki.blogspot.com>

Bäckman, Johan: Avoin kirje Oula Silvennoiselle. *Blogspot.com*. 9.4.2009.
<http://pronssisoturi.blogspot.com/2009/04/avoin-kirje-oula-silvennoiselle.html>

Bäckman, Johan: Helsingin sanomat toivoo sotaa. *Blogspot.com*. 17.8.2008.
<https://pronssisoturi.blogspot.com/2008/08/helsingin-sanomat-toivoo-sotaa.html>

Bäckman, Johan: Natsipropagandan miehitysmyytti. *Blogspot.com*. 7.8.2008.
<http://pronssisoturi.blogspot.com/2008/08/natsipropagandan-miehitysmyytti.html>

Bäckman, Johan: Neuvostomiehitystä ei ollut. *Blogspot.com*. 18.6.1940.
<http://pronssisoturi.blogspot.com/2008/09/neuvostomiehityst-ei-ollut.html>

Bäckman, Johan: Poljemme murskaksi valkosuomalaisen käärmeen. *Blogspot.com*. 14.10.2008.
<http://pronssisoturi.blogspot.com/2008/10/poljemme-murskaksi-valkosuomalaisen.html>

Bäckman, Johan: Professori Klinge kirjoittaa Viron kyydityksistä. *Blogspot.com*. 8.11.2008.
<http://pronssisoturi.blogspot.com/2008/11/professori-klinge-kirjoittaa-viron.html>

Bäckman, Johan: Pronssisoturi-kirja julkaistu netissä 8.1.2009. *Blogspot.com*. 14.1.2007.
<http://pronssisoturi.blogspot.com/2009/01/pronssisoturi-kirja-julkaistu-netiss.html>

Laitinen, Matti: Suomi auttoi Viroa NATO-kelpoiseksi. *Yle.fi*. 14.1.2007.
<http://vintti.yle.fi/yle.fi/blogit.yle.fi/vallan-vaiheilla/suomi-auttoi-viroa-nato-kelpoiseksi.html>

Yleisradio

Alenius, Arsi: Pronssisoturi poiki kriisin Viron ja Venäjän välille. *Yle.fi*. 5.7.2011.
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2011/07/05/pronssisoturi-poiki-kriisin-viron-ja-venajan-valille>

Lindfors, Jukka: Abdullah Tammi KGB:n agenttina. *Yle.fi*. 3.11.2008.
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/11/03/abdullah-tammi-kgbn-agenttina>

Himberg, Petra: Villu Tamme, toimiko perestroika. *Yle.fi*. 3.10.2008.
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/10/03/villu-tamme-toimiko-perestroika>

Perälä, Reijo: Viron kohtalo kuohuttaa. *Yle.fi*. 27.3.2009.
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2009/03/27/viron-kohtalo-kuohuttaa>

Pronssisoturin vanhalta paikalta löytyi hauta. *Yle.fi*. 30.4.2007.
<https://yle.fi/uutiset/3-5784627>

Venäläiset ja islamilaiset mielenosoituksessa. *Yle.fi*. 23.3.2009.
<https://yle.fi/uutiset/3-5735856>

Helsingin Sanomat

Hakala, Pekka: Painija Palusalu varmistui Viron Pronssisotilaan malliksi. *Hs.fi*. 13.5.2007.
<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000004482493.html>

Hakala, Pekka: Puna-armeijasta paennut Kristjan anatumui Toivolle. *Hs.fi*. 13.5.2007.
<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000004482492.html>

Kaarto, Hanna: Helsingissäkin ollut patsaskiistoja. *Hs.fi*. 20.5.2007.
<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000004484201.html>

Kantokorpi, Mervi: Voittaja saa kaiken. Sofi Oksasen romaani Viron lähihistoriasta rikastaa naiskuvausta ja kansallisia kertomuksia. *Hs.fi*. 5.4.2008.
<https://www.hs.fi/kulttuuri/kirja-arvostelu/art-2000002588742.html>

Kauppala, Pekka: Pronssisoturin välittämä sanoma on monitahoinen. *Hs.fi*. 5.5.2007.
<https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004480444.html>

Kunnas, Kaja: Vironvenäläiset kokevat ihmisoikeussyytökset raskaiksi. *Hs.fi*. 13.5.2007.

<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000004370217.html>

Rimaila, Elisa: Viron Ekre-puolueen kuntapoliitikko haluaa palauttaa paikalleen 15 vuotta sitten kiistaa aiheuttaneen SS-patsaan. *Hs.fi*. 9.7.2019.

<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006168580.html>

Rotko, Jorma: Ristin voitto Tallinnan pronssinen punasoturi pääty piiloon graniitin taakse. *Hs.fi*. 3.3.1995.

<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000003412754.html>

Aikalaiskirjallisuus ja muu aineisto

Ahto, Sampo: Outo kukka tieteidemme taimitarhassa. *Sotilasaikakauslehti 1/2009*. 33–35.

Anonyymi: Meillä ei käydä keskustelua siitä. *Suomi24.fi*. 30.11.2019.

<https://keskustelu.suomi24.fi/t/16145531/meilla-ei-kayda-keskustelua-siita>

Bäckman, Johan: Kuka oli Josif Stalin? Toimittaja Leena Hietanen kertoo. Johan Bäckmanin kanava. *YouTube*. 17.4.2009.

<https://www.youtube.com/watch?v=BN39Uhf03r8>

Bäckman, Johan: Leena Hietanen: Kommunismin merkitys on sama kuin kristinuskon. Johan Bäckmanin Kanava. *YouTube*. 10.3.2010.

<https://www.youtube.com/watch?v=vwYcKhKNt6c>

Bäckman, Johan: Leena Hietanen sanoo totuuden Mauno Koivistosta. Johan Bäckmanin kanava. *YouTube*. 26.11.2008.

https://www.youtube.com/watch?v=m_VEV8EIROk

Bäckman, Johan: *Pronssisoturi, Viron patsaskiistan taustat ja sisältö*. Tarbeinfo, Tallinna 2008.

Bäckman, Johan: Taistolaisuus: eurovaaliehdokas Leena Hietanen kommentoi. Johan Bäckmanin kanava. *YouTube*. 13.4.2009.

<https://www.youtube.com/watch?v=VY6aCLfsGEE>

Bäckman, Johan: Viron apartheid-politiikka on kiihotusta kansanryhmää vastaan, sanoo dosentti Johan Bäckman. Johan Bäckmanin kanava. *YouTube*. 6.12.2008.

<https://www.youtube.com/watch?v=ULikggAADlO>

Eskelinen, Johanna: ”Asian ydinhän ei ole pronssisoturissa?” *Virolaisuuden rakentuminen Postimees-lehden patsaskiistaa koskevista kirjoituksista*. Turun yliopisto 2017.

Grönholm, Pertti: Pronssisoturi merkitsee toisille miehitystä, toisille vapautusta. *Ts.fi*. 28.1.2007.

<https://www.ts.fi/mielipiteet/aliot/1074176747/Pronssisoturi+symboloi+toisille+miehitysta+toisille+vapautusta>

Hakala, Heikki: Vladimir Putin syyttää EU:ta hävyttömästä valheesta. *Verkkouutiset.fi*. 15.12.2009.
<https://www.verkkouutiset.fi/vladimir-putin-syyttaa-euta-havyttomasta-valheesta/>

Hamunen, Mikko: Nyt puhuu Johan Bäckman. Mikko Hamusen kanava. *YouTube*. 2.11.2018.
<https://www.youtube.com/watch?v=8mUvrghoHLc>

Hietanen, Leena: *Viron kylmä sota*. WSOY, Helsinki 2008.

Iisakkila, Niina: *Voitonpäivän juhlinta Venäjällä Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen*. Helsingin yliopisto 2016.

"Insult to all who fought Nazis" Russia blast Estonia for plans to restore SS soldier monument. *Rt.com*. 10.7.2019.
<https://www.rt.com/news/463801-estonia-nazi-monument-russia/>

Jamie1045: Pronkssödur 20.05.2006 miiting. Nimimerkin Jamie1045 kanava. *YouTube*. 22.8.2006.
<https://www.youtube.com/watch?v=pcZ8P7I7F2I>

Kapo: Teinonen teeb Bäckmanille tölketöid. *Delfi.ee*. 12.4.2010.
<https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kapo-teinonen-teeb-backmanile-tolketoid?id=30381585>

Kirkkala, Antti: Kun kaksi koulutyttöä räjäytti Neuvostoliiton monumentin. *Verkkouutiset.fi*. 13.5.2019.
<https://www.verkkouutiset.fi/kun-kaksi-koulutyttoa-rajaytti-neuvostoliiton-monumentin/>

Laitinen, Matti: Suomi auttoi Viroa NATO-kelpoiseksi. *Yle.fi*. 14.1.2007.
<http://vintti.yle.fi/yle.fi/blogit.yle.fi/vallan-vaiheilla/suomi-auttoi-viroa-nato-kelpoiseksi.html>

Mäntylä, Jorma: *Journalistin etiikka*. Gaudeamus. Helsinki 2008.

On aika siirtää patsaat paraatipaikoilta puistoon. *Vasemmistonuoret.fi*. 16.6.2020.
<https://vasemmistonuoret.fi/fi/ajankohtaista/vasemmistonuoret-on-aika-siirtaa-patsaat-paraatipaikoilta-puistoon>

Paajanen, Olli-Pekka: Syyttäjät MV-lehden oikeudenkäynnissä: Bäckman ja Janitskin tekivät toimittaja-kirjailijan elämästä piinaa. *Hs.fi*. 21.10.2019.
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006280089.html>

Talinnalaiset kauhistelivat Tuhojen jälkiä. *Is.fi*. 27.4.2007.
<https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000000173910.html>

Toimitus: PolPo ahdisteli suomalaisnaista Viron pyynnöstä – syynä tarra. *Vastarinta.com*. 7.4.2018.
<https://www.vastarinta.com/polpo-ahdisteli-suomalaisnaista-viron-pyyynnosta-syyna-tarra/>

Tupakki: Korsuorkesteri – Pronssisoturi. Nimimerkin Tupakki kanava [tili poistettu]. *YouTube*. [alkuperäinen viittaus 7.8.2019]
Alkuperäinen osoite: <http://www.youtube.com/watch?v=gQYJS1m4O14>

Venäjä inisee, koska Viro haluaa muistaa kaatuneita SS-vapaaehtoisia. *Vastarinta.com*. 11.7.2019.
<https://www.vastarinta.com/venaja-inisee-koska-viro-haluaa-muistaa-kaatuneita-ss-vapaaehtoisia/>

Vihavainen, Timo: Patsaiden kohtaloita. *Blogspot.com*. 7.7.2020.
<http://timo-vihavainen.blogspot.com/2020/07/patsaiden-kohtaloita.html>

Viron menneisyys sai ihmiset Liikkeelle. *Ts.fi*. 23.3.2009.
<https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/1074342607/Viron+menneisyys+sai+ihmiset+liikkeelle>

Tutkimuskirjallisuus

Ahonen, Sirkka & Rantala, Jukka: *Ajan merkit. Historian käyttö ja opetus*. Gaudeamus, Tallinna 2015.

Atkinson, Richard C., Atkinson, Rita, L., Bem, Daryl J., Edward, Smith E., & Nolan-Hoeksema, Susan: *Introduction to Psychology*. Eleventh Edition. Harcourt Brace Jovanovich Gollege Publishers 1993.

Grönholm, Pertti: Muistomerkkejä ja kolaroivia kertomuksia. *Medeiasta pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?* Toim. Anna Sivula, Pertti Grönholm. Turun Historiallinen Yhdistys ry. Turku 2010.

Grönholm, Pertti & Nyysönen, Heino: Historian käyttö ennen ja nyt – faktana ja fiktiona. *Kosmopolis*. Nr. 3. 2019, 7–25.

Kaasik, Peeter: Tallinnas Tõnismäel asuv punaarmeeleste ühishaud ja mälestusmärk. *Akadeemia*. Nr. 9. 2006

Karlsson, Lars-Göran: *Historia som vapen. Historiebruk och sovjetunionens upplösning 1986-1995*. Natur och kultur, Tukholma 1999.

Koukkunen, Kalevi, Hosia, Vuokko & Keränen, Jukka (toim.): *Iso sivistyssanakirja*. Sivistyssanat hakemistoineen. WSOY, Helsinki 2006.

Nykysuomen laitos (toim.): *Nykysuomen sivistyssanakirja. Vierasperäiset sanat*. WSOY, Helsinki 1992.

Oksanen, Sofi & Paju, Imbi: *Kaiken takana oli pelko*. WSOY, Helsinki 2009.

Rausmaa, Heikki: *”Kyllä kulttuurin nimissä voi harrastella aika paljon”, Suomen ja Viron poliittiset suhteet keväästä 1988 diplomaattisuhteiden solmimiseen elokuussa 1991*. Helsingin yliopisto, Tallinna 2013.

Salminen, Esko: *Suomettumisen uusin aalto Suomen haastavat naapurisuhteet 1990-2010*.
Minerva kustannus Oy, Hämeenlinna 2011.

Suominen, Jaakko, Saarikoski Petri, Turtiainen, Riikka & Östman, Sari: *Sosiaalisen median lyhyt historia*. Gaudeamus, Tallinna 2013.

Tamm, Marek: *Monumentaalne ajalugu. Esseid Eesti ajalookultuurist*. SA Kultuurileht, Tallinna 2012.

Zetterberg, Seppo: *Uusi Viron historia*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2017.

Zetterberg, Seppo: *Kaksoisvaltion haaveilija. Konstantin Päts ja Suomi*. Docendo, Riika 2020.

Vihavainen, Timo: *Kansakunta rähmällään - suomettuneisuuden lyhyt historia*. Otava, Helsinki 1991.

Viron sosialistisen neuvostotasavallan kansankomisaarien neuvosto: *Sotsialistliku võistluse võitjate autahvlite väljapanemisest. 21.2.1945. Tallinna taastamine 1944-1950 Dokumente ja materjaale*. Toim. David Vseviov. Eesti raamat, Tallinn 1984.

XII Laulujuhlien Tallinnan järjestävä komissio: *XII Üldlalupeo eelsest sotsialistlikust võistlusest. 4.3.1947. Tallinna taastamine 1944-1950 Dokumente ja materjaale*. Toim. David Vseviov. Eesti raamat, Tallinn 1984.